

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Nikola Jančová

**Naplnění předpokladů pro prominutí zmeškání lhůty soudem při
popírání otcovství**

Diplomová práce

Olomouc 2024

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Naplnění předpokladů pro prominutí zmeškání lhůty soudem při popírání otcovství* vypracovala samostatně a citovala všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce, včetně poznámek pod čarou, má 119 142 znaků včetně mezer.

V Přerově dne 27.3.2024.

.....
Nikola Jančová

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Lence Westphalové, Ph.D. za vedení mé práce, cenné rady a odborný dohled.

Obsah

Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1 Otcovství	9
1.1 Pojem a význam rodičovství	9
1.2 K určování a popírání otcovství obecně	10
2 Zmeškání popěrné lhůty	13
2.1 Historický exkurz – zmeškání popěrné lhůty dle zákona o rodině.....	13
2.1.1 Příčiny změny koncepce popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt	15
2.2 Procesní hlediska prominutí zmeškání popěrné lhůty dle občanského zákoníku	18
2.2.1 Rozhodnutí o prominutí zmeškání popěrné lhůty	20
2.2.2 Postup soudu po rozhodnutí o (ne)prominutí zmeškání popěrné lhůty	21
3 Veřejný pořádek	25
3.1 Veřejný pořádek jako neurčitý právní pojem	25
3.2 Veřejný pořádek v intencích § 792 OZ	26
3.2.1 Interpretace veřejného pořádku dle Nejvyššího soudu	27
3.2.2 Problematické aspekty závěrů Nejvyššího soudu	30
3.2.3 Dílčí závěr	33
3.3 Popírání otcovství z pohledu ESLP	35
3.3.1 Shofman proti Rusku.....	36
3.3.2 Yildirim proti Rakousku.....	37
3.3.3 Paulík proti Slovensku	38
3.3.4 Dílčí závěr	39
4 Zájem dítěte	41
4.1 Zájem dítěte jako přední hledisko při jakékoli činnosti týkající se dětí	41
4.2 Zájem dítěte v intencích § 792 OZ.....	43
4.3 Vzájemný vztah veřejného pořádku a zájmu dítěte	45
5 Úvahy de lege ferenda	48
5.1 Popěrné právo dítěte.....	48
5.2 Ochrana putativního otce	49

5.3	Legislativní úprava § 792 OZ.....	51
Závěr.....	52
Seznam použitých zdrojů.....	54
Shrnutí.....	59
Abstract.....	60
Klíčová slova.....	61
Keywords.....	62

Seznam použitých zkratek

Právní předpisy:

ABGB – JGS Nr. 946/1811, Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, ve znění pozdějších předpisů

Civilkodekss – Latvijas Republikas Civillikums 1937, ve znění pozdějších předpisů

Codice civile – Regio Decreto 16 marzo 1942, n. 262, ve znění pozdějších předpisů

EÚLP, Úmluva – Sdělení č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, ve znění pozdějších předpisů

LZPS, Listina – Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů

OSŘ – Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

OZ, občanský zákoník – Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

ÚPD – Sdělení č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte, ve znění pozdějších předpisů

ZMPS – Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů

ZOR, zákon o rodině – Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb.

ZŘS – Zákon č. 292/2012 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Soudy:

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

Nejvyšší soud – Nejvyšší soud České republiky

Ústavní soud – Ústavní soud České republiky

Další:

ČR – Česká republika

DNA – Deoxyribonukleová kyselina

Úvod

Tématem mé diplomové práce je problematika prominutí zmeškání lhůty k podání návrhu na popření otcovství. Zmeškání popěrné lhůty může za současné právní úpravy soud prominout za předpokladu, že tak kumulativně vyžaduje veřejný pořádek a zájem dítěte. Co v sobě tyto pojmy skrývají? Jaká konkrétní hlediska musí soud vzít při rozhodování v potaz? Hlavním cílem této práce je získat odpovědi na vznesené otázky a předejít tak výklad neurčitých právních pojmů veřejný pořádek a zájem dítěte v intencích ust. § 792 občanského zákoníku a vymežit jejich vzájemný vztah.

I když se popírání otcovství nemusí pro někoho na první dojem zdát jako téma atraktivní či značně praktické, je relevantní z mnoha hledisek. Vztahy mezi rodiči a dětmi jsou nepochybně jedny z nejdůležitějších mezilidských vztahů vůbec a popření otcovství, o to navíc po uplynutí popěrných lhůt, může být značným zásahem do života nejen samotného dítěte, ale i dalších dotčených osob – zejména matky dítěte, právního otce dítěte a domnělého biologického otce. Je nepochybné, že podrobný výklad pojmů veřejný pořádek a zájem dítěte, jakožto zákonných předpokladů k prominutí zmeškání popěrné lhůty, je vzhledem k možnému zásahu do života hned několika lidí klíčový a právně významný.

Pro snazší pochopení problematiky bude v úvodu každé kapitoly užita metoda popisná. K dosažení předneseného cíle a k zodpovězení dílčích otázek bude aplikována kritická analýza aktuální právní úpravy, vše s ohledem na příslušnou judikaturu Nejvyššího soudu, Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva. Výstupem práce by měl být ucelený přehled dosavadních poznatků k dané problematice a jejich vzájemné zhodnocení. Za tímto účelem budu aktivně pracovat s názory jednotlivých odborníků. Provedu jejich komparaci a v případě nesouhlasu doplním o vlastní pohled.

Svou práci jsem rozdělila do pěti základních částí, jež by měly v souhrnu vytvořit ucelený obraz. V rámci příslušných podkapitol hledám odpovědi na související dílčí otázky. Úvodní kapitola umožňuje prvotní vhled do dané problematiky. Je zaměřena na pojetí a významu rodičovství, přičemž je vymezeno rodičovství právní, biologické a sociální. Následně v obecné rovině pojednává o hmotněprávním systému určování a popírání otcovství dle příslušných zákonných domněnek.

Druhá kapitola prozkoumává předchozí právní úpravu, tj. zabývá se zmeškáním popěrné lhůty dle zákona o rodině. Pojednává o pravomoci a praxi nejvyššího státního zástupce v tomto procesu a objasňuje motivy a důvody, které vedly k reformě právní úpravy. K tomu se váže dílčí otázka, zda byla změna zakotvená občanským zákoníkem správným krokem či nikoli.

Druhá polovina kapitoly se zaměřuje na procesní hlediska prominutí zmeškání popěrné lhůty dle současné právní úpravy. Vymezení procesních aspektů popírání otcovství je důležité pro celkové pochopení problematiky, jelikož velmi úzce souvisí s úpravou hmotněprávní.

Jádro diplomové práce představuje třetí a čtvrtá kapitola, ve které jsou vymezeny jednotlivé složky veřejného pořádku a zájmu dítěte ve smyslu § 792 OZ. Nejprve je pozornost zaměřena na definiční znaky veřejného pořádku. Zvláštní důraz je věnován závěrům Nejvyššího soudu vyslovených v usnesení ze dne 16. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016. Dané rozhodnutí podléhá kritickému zhodnocení a konfrontování s ohlasy odborné veřejnosti. Čtvrtá kapitola plynule navazuje vymezením zájmu dítěte jako předního hlediska při jakékoli činnosti týkající se dětí. V neposlední řadě je vymezen vzájemný vztah obou kritérií.

V rámci poslední kapitoly je pozornost věnována některým z problematických aspektů právní úpravy popírání otcovství, a to zejména ve vztahu k okruhu osob aktivně legitimovaných k podání návrhu na popření otcovství a legislativní úpravě § 792 OZ. V návaznosti na to jsou vysloveny úvahy *de lege ferenda*.

Použité zdroje zahrnují především komentářovou literaturu, odborné články z recenzovaných periodik a judikaturu. Zdroje vztahující se k předchozí právní úpravě jsou vzhledem k podstatným změnám použitelné jen částečně.

Diplomová práce vychází z právního stavu ke dni 1.1.2024.

1 Otcovství

Vztah otce a dítěte nepochybně představuje klíčový aspekt lidského života. Kromě hlubokého společenského a etického rozměru má tato vazba i zásadní právní dopad. Spolu s mateřstvím se otcovství považuje za základní právní vztah – status, od kterého jsou odvozeny vzdálenější příbuzenské vztahy a s tím související vzájemná práva a povinnosti. Určení otcovství tak ovlivňuje rodinný život jako celek. Nehledě na to, že právní příbuzenství je klíčové nejen za života dotčených osob, ale podstatnou roli hraje i po jejich smrti v rámci dědického řízení.¹

1.1 Pojem a význam rodičovství

Rodičovství charakterizuje vztah mezi dětmi a jejich rodiči skládající se ze souboru vzájemných práv a povinností. Rodičovství, resp. příbuzenství v širším smyslu tvoří jeden ze základních pilířů společnosti – rodinu. V čl. 16 odst. 3 Všeobecné deklarace lidských práv (OSN) je rodina vymezena jako přirozená a základní jednotka společnosti, která má jako taková nárok na ochranu ze strany společnosti a státu.

Tradiční pojetí evropské nukleární rodiny zahrnuje manželský pár a jejich společné děti. Tato konvenční představa však neodpovídá současné společenské realitě, neboť došlo ke změnám v sociálních vztazích² a k výraznému pokroku v oblasti asistované reprodukce a zjištění genetického původu dítěte. V důsledku toho se pojem rodiny postupně rozvíjí a v současnosti zahrnuje i jiné typy vztahů, než je pouhé biologické příbuzenství.³ V minulosti se i rodičovství chápalo jako celek, který v sobě zahrnoval jak biologický, tak právní aspekt. Postupem času se však s ohledem na výše uvedené ukázalo, že tyto dvě kategorie nemusí být vždy totožné. V soudobé společnosti je tak nutné rozlišovat mezi rodičovstvím biologickým, právním a v neposlední řadě také sociálním.⁴

Biologické rodičovství je založeno čistě na přenosu genetické informace. Nutno podotknout, že porod dítěte sám o sobě biologické rodičovství nezakládá. Stejně irelevantní je v tomto ohledu i způsob oplodnění matky, tzn. biologickým rodičem je vždy poskytovatel

¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodinné právo*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 173.

² Zejména možnost adopce, růst nesezdaných heterosexuálních párů, stejně tak párů homosexuálních, bezdětných či jednotlivců vychovávajících dítě

³ GROCHOVÁ, Martina. Přístup k rodičovství v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. *Jurisprudence*. 2018, roč. 27, č. 3, s. 26.

⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-793. Velký komentář. Svazek IV/1*. Praha: Leges, 2016, s. 848-849.

genetického materiálu.⁵ Rodičovství v právním smyslu vzniká ze zákona, je chráněno právem a definuje, kdo má dle příslušného právního řádu vůči dítěti práva a povinnosti. Právní rodič má tak vůči rodiči biologickému a sociálnímu nejsilnější výchozí pozici.⁶ Oproti tomu sociální rodičovství je vztah mezi dítětem a osobou odlišnou od právního nebo biologického rodiče, která se o něj stará, poskytuje mu péči a fakticky tak vykonává práva a povinnosti z této role vyplývající.⁷

S ohledem na respektování práva na soukromý a rodinný život zakotveného v čl. 8 EÚLP, práva dítěte znát svůj původ spolu s právem dítěte na péči ze strany jeho genetických rodičů zakotvené v čl. 7 ÚPD, je nezbytné, aby smluvní státy při tvorbě právní regulace rodičovství nalézaly řešení, které co nejvíce umožní dosáhnout optimálního stavu, v němž se biologické, právní a sociální rodičovství shoduje. Pro případ rozporu je pak nutné poskytnout účinný právní prostředek sloužící k napravení takového stavu.⁸

1.2 K určování a popírání otcovství obecně

Otcovství je v podstatě odjakživa určováno na základě pravděpodobnosti v souladu se zásadou římského práva, jež praví „*mater semper certa est, pater semper incertus est*“⁹ neboli matka je vždy jistá, otec nejistý.¹⁰ Výjimkou tomu není ani v českém právním řádu. Občanský zákoník upravuje určení otcovství pomocí tří tradičních vyvratitelných právních domněnek, resp. dvou domněnek doplněných o soudní rozhodnutí. Tyto domněnky se uplatňují postupně. Pokud je naplněna skutková podstata první domněnky, nelze již aplikovat domněnku druhou a třetí, ledaže by první byla úspěšně vyvrácena tím, že otcovství bude pravomocně popřeno. Stejný princip se uplatní i ve vzájemném vztahu druhé a třetí domněnky.¹¹

Popírání otcovství je právní institut, jehož aplikace přichází v úvahu v případě, kdy došlo k určení otcovství na základě první nebo druhé domněnky v rozporu s otcovstvím biologickým. Třetí domněnku otcovství popřít nelze¹², neboť právní skutečností určují otcovství je soudní rozhodnutí, jehož účinky mohou být zvráceny pouze prostřednictvím nápravy vadných

⁵ Tamtéž.

⁶ WESTPHALOVÁ, Lenka. In: WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Nástroje řešení rodičovských konfliktů*. Praha: Leges, 2021, s. 29.

⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-793...*, s. 849.

⁸ Tamtéž, s. 849-851.

⁹ O tom, zda v současnosti zásada „*mater semper certa est*“ stále platí viz SKÁCEL, Jindřich. *Est mater semper certa? Bulletin advokacie*, 2011, č. 6, s. 26.

¹⁰ NOVOTNÝ, Petr a kol. *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing, 2017, s. 108-109.

¹¹ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-793...*, s. 873.

¹² Což je předmětem kritiky zejména ve vztahu k rozsudkům vynesenech před rokem 1992. K tomu blíže viz ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-793...*, s. 939.

rozhodnutí. K popření otcovství je dle českého právního řádu aktivně legitimována pouze matka a právní otec dítěte.¹³ Neexistence popěrného práva dítěte a putativního otce čelí odborné kritice – k tomu blíže viz kapitola 5. této práce.

Popřením otcovství dochází k zániku právního vztahu mezi dítětem a mužem původně určeným jako jeho otec. Vzhledem k tomu, že tím zároveň dochází ke značnému zásahu do jejich statusových poměrů prolínajících se celým právním řádem, je možné popřít otcovství pouze pravomocným rozhodnutím soudu.¹⁴

S ohledem na limitovaný rozsah této práce se hmotněprávní úpravou domněnek otcovství a možnostem jejich popření nebudu zabývat v podrobnostech¹⁵. Co se týče první domněnky otcovství, lze v obecné rovině uvést, že je založena na existenci manželství v rozhodné době. Reflektuje přirozené očekávání, že manžel je biologickým otcem dětí narozených v manželství. Vychází z předpokladu, že tímto bude s největší pravděpodobností dosaženo ideálního stavu, tj. souladu právního, biologického a sociálního rodičovství.¹⁶ K popření první domněnky otcovství je manželce matky v § 785 OZ stanovena šestiměsíční subjektivní lhůta počínající od momentu, kdy se dozvěděl o skutečnostech zakládajících důvodnou pochybnost, že je otcem dítěte. Objektivní popěrná lhůta manžela matky je šestiletá a začíná běžet od narození dítěte. Matka dítěte může v souladu s § 789 OZ podat návrh na popření otcovství založeného první domněnkou do šesti měsíců od narození dítěte.

Druhá domněnka otcovství je založena na souhlasném prohlášení matky a muže, jehož otcovství má být určeno. Prohlášení je možné učinit osobně před soudem nebo matričním úřadem, a to i k ještě nenarozenému, ale již počatému dítěti. K popření druhé domněnky otcovství je matce i právnímu otci stanovena šestiměsíční lhůta běžící ode dne, kdy bylo prohlášení učiněno. Pokud došlo k určení otcovství před narozením dítěte, neuplyne dříve než šest měsíců po jeho narození.

Pro úplnost dodávám, že existuje i určitý mezistupeň mezi první a druhou domněnkou otcovství, a to tzv. konverze první domněnky ve druhou upravená v § 777 OZ. Právní úprava myslí i na případ popírání otcovství dřívějším manželem matky, kterému počíná šestiměsíční lhůta k popření otcovství dnem následujícím poté, kdy se dozvěděl o rozhodnutí popření

¹³ Tamtéž, s. 947.

¹⁴ Tamtéž, s. 948.

¹⁵ Blíže viz § 776-791 občanského zákoníku. A dále např. ŠMÍD, Ondřej a kol. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, s. 19-34.

¹⁶ KUTNAROVÁ, Karolína. In: ŠMÍD, Ondřej a kol. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, s. 27.

otcovství pozdějšího manžela matky. Zvláštní úprava určení i popření otcovství existuje i pro případy umělého oplodnění.¹⁷

Třetí domněnka otcovství je založena na určení otcovství soudem a přichází do úvahy teprve tehdy, pokud není otcovství založeno na základě předchozích domněnek. Návrh na určení otcovství může podat matka, dítě i domnělý otec, přičemž nejsou omezeni žádnou lhůtou. Třetí domněnku nelze zvrátit prostřednictvím řízení o popření otcovství, což vychází z předpokladu, že existence biologického otcovství muže bude v soudním řízení, pokud možno, postavena zcela najisto bez možnosti dalšího jejího vyvrácení.¹⁸

Pro účely této práce jsou však zásadní zákonem stanovené popěrné lhůty. Jejich počátek a délka je určena zvláště pro každou domněnku otcovství. Všechny však mají společné to, že jsou prekluzivní a hmotněprávní. Uplynutím popěrné lhůty právo popřít otcovství zaniká.¹⁹ Závěr o prekluzivní povaze popěrných lhůt obtojí i přes absenci výslovného pravidla, jak předpokládá § 654 odst. 1 OZ.²⁰ Důvodnost existence popěrných lhůt byla opakovaně řešena i na půdě ESLP, který dovedil, že jejich stanovení je ospravedlnitelné snahou zajistit právní jistotu v rodinných vztazích a chránit zájmy dítěte.²¹

Popěrné lhůty lze za určitých okolností prolomit, resp. soud může rozhodnout o prominutí jejich zmeškání. V této souvislosti lze poukázat na nález Ústavního soudu ze dne 8.1.2019, sp. zn. I. ÚS 2845/17, ve kterém je v bodě 16. zdůrazněno, že „*právní úprava nemůže ignorovat skutečnost, že významný právní zájem na určení (nebo popření) otcovství může vzniknout někdy až se značným časovým odstupem od narození dítěte.*“

¹⁷ Viz § 778, 787 a 788 OZ.

¹⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-793...*, s. 931.

¹⁹ KUTNAROVÁ, Karolína. In: ŠMÍD, Ondřej a kol. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, s. 27.

²⁰ K tomu blíže viz FRINTOVÁ, Dita. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655-975)*. [online databáze]. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2023, § 785 [cit. 28.1.2024]. Dostupné z: databáze ASPI.

²¹ Srov. např. rozhodnutí senátu ESLP ze dne 19.10.1999, *Yildirim proti Rakousku*, stížnost č. 34308/96.

2 Zmeškání popěrné lhůty

Při splnění zákonných podmínek může soud zmeškání popěrných lhůt v souladu s § 792 OZ a § 425 ZŘS prominout. Hmotněprávním předpokladem pro prominutí jejich zmeškání je skutečnost, že popření otcovství v daném případě vyžaduje veřejný pořádek a zájem dítěte. Pokud jsou oba tyto atributy kumulativně naplněny, má soud pravomoc prominout zmeškání jakékoli popěrné lhůty stanovené v § 785 a násl. OZ. Popěrná lhůta tudíž může být prolomena u první i druhé domněnky otcovství, a to k návrhu, resp. i bez výslovného návrhu (k tomu blíže viz podkapitola 2.2 této práce) právního otce, matky, nebo dřívějšího manžela matky. V případě popírání první domněnky otcovství manželem matky nehraje roli, zda z jeho strany došlo ke zmeškání lhůty objektivní či subjektivní.²²

Nejvyšší soud se k institutu prominutí zmeškání popěrných lhůt vyjádřil ve svém usnesení ze dne 16. srpna 2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016 tak, že je nutné jej vnímat jako výjimečný postup, který má sloužit výhradně k „*umožnění napravení poměrů v případech, kdy stávající stav působí takové následky, které se přiči základním hodnotám společnosti do té míry, že jeho zachování je společensky zcela nepřijatelné, a které proto odůvodňují zásah do stabilních poměrů dítěte.*“ Dané rozhodnutí můžeme označit za přelomové, neboť se jedná o prvotní rozhodnutí dovolacího soudu vztahující se k problematice výkladu veřejného pořádku ve smyslu § 792 OZ a může tak sloužit jako vodítko při rozhodování o prominutí zmeškání popěrných lhůt obecnými soudy. O jeho závěrech je proto podrobně pojednáno v kapitole 3. této práce.

2.1 Historický exkurz – zmeškání popěrné lhůty dle zákona o rodině

Občanský zákoník je oproti předchozí právní úpravě postaven na zcela jiném systému popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt. Zákon o rodině pro případ zmeškání popěrné lhůty některým z rodičů dítěte počítal s případným zásahem nejvyššího státního zástupce, který měl v takovém případě možnost sám podat návrh na popření otcovství. Mohl tak učinit za předpokladu, že tak vyžadoval zájem dítěte²³. Stejně jako za současné právní úpravy se však i tato možnost prolomení popěrných lhůt chápala jako zcela výjimečné oprávnění nejvyššího státního zástupce, které muselo být aplikováno za přesně stanovených podmínek.²⁴

²² FRINTOVÁ, Dita. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář...*, § 792 [cit. 28.1.2024]. Dostupné z: databáze ASPI.

²³ Kritérium „zájmu dítěte“ bylo zakotveno novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb., s účinností k 1.8.1998 a nahradilo tak předchozí kritérium „zájmu společnosti“.

²⁴ Viz Usnesení Ústavního soudu ze dne 18.11.1998, sp. zn. I. ÚS 430/98.

Nejvyšší státní zástupce měl jako jediný oprávnění podat návrh na popření otcovství po uplynutí popěrných lhůt. Mohl tak učinit u otcovství založeného první či druhou domněnkou²⁵, popřít otcovství určeného soudem dle § 54 odst. 1 ZOR nebylo tímto způsobem možné. K podání návrhu nebyla nejvyššímu státnímu zástupci, na rozdíl od matrikových rodičů dítěte, stanovena žádná lhůta. Jednalo se o jeho výsostné oprávnění, tzn. na podání návrhu nebyl právní nárok, avšak nesmělo se jednat ani o jeho libovůli. V praxi se případem začal zabývat nejčastěji na základě předchozího podnětu právního otce či matky dítěte, mohl ho však vznést kdokoli²⁶. Šetření směřující k podání návrhu na popření otcovství mohl nejvyšší státní zástupce samozřejmě zahájit i z vlastní iniciativy, ale nebylo to běžné. O provedení šetření mohl požádat krajské státní zastupitelství²⁷. V rámci něj muselo být vyhodnoceno, zda je v konkrétním případě dán zájem dítěte na změně dlouhodobě ustálených statusových poměrů a zda tedy návrh na popření otcovství podat či nikoli.²⁸

K tomuto sloužil Pokyn obecné povahy č. 6/2003²⁹, ve kterém byla mj. vymezena některá hlediska zesilující a zeslabující zájem dítěte na podání onoho návrhu. Mezi zesilující hlediska se dle tohoto pokynu řadila např. skutečnost, že matrikový otec byl matkou dítěte uveden v omyl, nevěděl o jejích stycích s jiným mužem a dozvěděl se o nich až dodatečně. Naproti tomu za zeslabující hledisko se dalo považovat kupříkladu to, pokud matrikový otec věděl, že dítě nezplodil, přesto své otcovství v zákonné lhůtě nepopřel a po rozchodu s matkou dítěte se pokoušel vyhnout vyživovací povinnosti. Všechna hlediska musela být hodnocena ve vzájemné souvislosti a spolu s dalšími okolnostmi, které vyšly najevo v průběhu šetření.³⁰ Po ukončení šetření pak musel nejvyšší státní zástupce toho, kdo podal podnět, vyrozumět o způsobu jeho vyřízení³¹, tj. o odložení podnětu nebo o podání návrhu na popření otcovství. K podání návrhu na popření otcovství mělo nejvyšším státním zástupcem dojít pouze tehdy, pokud uplynula popěrná lhůta některému z rodičů, vyžadoval tak zájem dítěte a současně bylo možné spolehlivě prokázat vyloučení otcovství matrikové otce.³²

²⁵ Srov. § 51 a 52 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 244/2010 Sb.

²⁶ V praxi zejména prarodiče dítěte či lidé dítěti blízcí, popř. také orgány péče o děti

²⁷ § 12b odst. 3 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění zákona č. 79/2006 Sb.

²⁸ SPÁČIL, Jiří. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 294-298.

²⁹ Pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce ze dne 5.11.2003, č. 6/2003, o postupu státních zástupců při prošetřování předpokladů žaloby podle § 62 nebo § 62a zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona 91/1998 Sb. Dostupné z: databáze ASPI.

³⁰ Článek IV. přílohy č. 1 Pokynu obecné povahy nejvyššího státního zástupce ze dne 5.11.2003, č. 6/2003, ... Dostupné z: databáze ASPI.

³¹ § 16a odst. 6 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění zákona č. 79/2006 Sb.

³² Čl. 2 odst. 2 Pokynu obecné povahy nejvyššího státního zástupce ze dne 5. listopadu 2003, č. 6/2003... Dostupné z: databáze ASPI.

Pro úplnost je důležité alespoň okrajově zmínit také § 62a ZOR³³, jenž nejvyššímu státnímu zástupci umožňoval podat návrh na popření otcovství pouze před uplynutím popěrných lhůt, a to za předpokladu, že otcovství muže bylo určeno souhlasným prohlášením rodičů, avšak tento fakticky nemůže být otcem dítěte. Současně muselo být popření otcovství ve zřejmém zájmu dítěte a v souladu s ustanoveními zaručujícími lidská práva.

Za účelem zamezení negativních důsledků zneužití souhlasného prohlášení otcovství občanský zákoník navazuje na § 62a ZOR ustanovením § 793. Stejně jako v případě popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt, i v tomto případě došlo k upuštění ingerence nejvyššího státního zástupce a odpovědným orgánem je nově soud. Ten může v souladu s § 793 OZ zahájit řízení o popření otcovství určeného souhlasným prohlášením rodičů i bez návrhu. Novinkou je, že tak může učinit kdykoli, tzn. před i po uplynutí popěrných lhůt. Podstatou tohoto ustanovení je zásah státu v případě, kdy došlo ke zjevnému hazardování s právním statutem dítěte i s dítětem samotným, např. tím, že souhlasné prohlášení rodičů mělo za cíl obejít právní úpravu mezinárodní adopce či bylo učiněno s cílem získání pobytu na území ČR.³⁴

Jde tedy o zákonnou pojistku, která má stejně jako dřívější § 62a ZOR zabránit zjevnému zneužití práva. Její účel je tak zcela odlišný od § 792 OZ, který si klade za cíl uvést rodinné vazby dítěte do souladu s biologickou realitou i po delší době tím, že i po uplynutí popěrných lhůt zakotvuje možnost, která za určitých podmínek nápravu tohoto stavu umožní.³⁵ Pokud však § 793 OZ nebudeme vnímat izolovaně, ale v celkovém kontextu popírání otcovství, pak nelze jinak než dospět k závěru o širším významu tohoto ustanovení. Za současné právní úpravy se totiž koneckonců jedná o jedinou možnost domnělého biologického otce domoci se na základě podnětu adresovanému soudu uznání svého otcovství.³⁶ K udržitelnosti právní úpravy popírání otcovství ve vztahu k putativnímu otci a problematice zahájení řízení o popření otcovství ex offio blíže viz kapitola 5. této práce.

2.1.1 Příčiny změny koncepce popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt

Jak vyplývá z judikatury Ústavního soudu a ESLP, právní domněnky otcovství nejsou samy o sobě dostačující k zajištění souladu biologického a právního otcovství a zákon by měl i pro případ uplynutí popěrných lhůt zakotvovat pojistku, která by v případě nutnosti zajistila

³³ Vložen novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb., s účinností k 1.8.1998.

³⁴ K tomuto blíže viz ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-793...*, s. 987-989.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Srov. ŠÍNOVÁ, Renáta. K některým novinkám v právní úpravě určování a popírání rodičovství po 1. 1. 2014. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 12, s. 52. A dále též FRINTOVÁ, Dita. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář...*, § 793 [cit. 31.1.2024]. Dostupné z: databáze ASPI.

napravení nežádoucího stavu.³⁷ Toho lze dosáhnout dvěma cestami – umožněním zásahu orgánu veřejné moci, jak předpokládal § 62 ZOR, nebo zakotvením práva podat návrh na popření otcovství i po uplynutí popěrných lhůt, jejichž zmeškání může být za určitých okolností prominuto, jak stanovuje současný § 792 OZ.³⁸

Nelze tedy bez dalšího říct, že by zakotvení možnosti zásahu nejvyššího státního zástupce nebylo možné či se zcela vymykalo evropským standardům. V konečném důsledku v některých evropských zemích je k podání návrhu na popření otcovství státní zastupitelství či orgán sociální péče aktivně legitimován v různých podobách dodnes.³⁹ Avšak v českém právním prostředí se v průběhu času tento institut ukázal jako problematický. K aplikační praxi vztahující se k pokynu obecné povahy č. 6/2003 měla odborná veřejnost důvodné výhrady dávno před přijetím občanského zákoníku. Kritika spočívala zejména v tom, že drtivá většina podnětů končila jejich odložením, avšak nikoli z důvodu zohlednění veškerých relevantních skutečností, nýbrž ve snaze zajistit dítěti „alespoň nějakého platícího muže“. Praxe státních zástupců totiž tendovala k výkladu zájmu dítěte převážně z hlediska majetkového, tj. z pohledu plnění vyživovací povinnosti. Tímto přístupem však byla zcela opomenuta ÚPD, dle které je nutno interpretovat zájem dítěte komplexně a tento má být jako takový předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí. Nelze bez dalšího upozadit subjektivní práva dítěte, která mu ÚPD zaručuje, zejména pak právo dítěte znát svůj původ a právo na péči od svých rodičů (srov. čl. 7 odst. 1 ÚPD).⁴⁰

Na uvedené upozornil i Ústavní soud, který ve svém usnesení ze dne 29.8.2007, sp. zn. II. ÚS 1944/07, i přes nemožnost věcného přezkumu věci, vyzval Nejvyšší státní zastupitelství k tomu, aby při zvažování aplikace § 62 ZOR respektovalo Úmluvu o právech dítěte a také rozhodovací činnost ESLP. Současně konstatoval, že vzhledem ke krátké šestiměsíční popěrné lhůtě náležící manželce matky⁴¹ může odložení podnětu k podání návrhu na popření otcovství nejvyšším státním zástupcem v určitých případech představovat porušení

³⁷ Srov. např. náleží Ústavního soudu ze dne 8.7.2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09, bod 27. A dále rozsudek ESLP ze dne 27.10.1994, *Kroon a ostatní proti Nizozemí*, č. 18535/91, bod 40.

³⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-793...*, s. 977.

³⁹ K tomu srov. náleží Ústavního soudu ze dne 16.5.2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16, bod 40.

⁴⁰ K tomu blíže viz JÍŠOVÁ, Andrea. Návrh nejvyššího státního zástupce na popření otcovství v praxi (k diskusi). *Bulletin advokacie*. 2006, č. 11-12, s. 80-86. A dále též KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Popírání otcovství nejvyšším státním zástupcem a subjektivní „přirozená“ práva dítěte. *Bulletin advokacie*. 2007, č. 5, s. 32 an.

⁴¹ Viz § 57 odst. 1 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 112/2006 Sb.

čl. 8 ÚPD.⁴² V návaznosti na to byl pokyn č. 6/2033 bez náhrady zrušen s účinností od 1.4.2008⁴³.

Na kritiku tehdejší právní úpravy navázal Ústavní soud ve stěžejním nálezu ze dne 8.7.2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09, kterým bylo s odkazem na případ Shofman proti Rusku⁴⁴ shledáno protiústavním a zrušeno tehdejší znění § 57 odst. 1 ZOR. Dané ustanovení zakotvovalo šestiměsíční lhůtu k popření první domněnky otcovství manželem matky, jež počínala od momentu, co se manžel dozvěděl o narození dítěte. Kritika nesměřovala k existenci popěrné lhůty jako takové⁴⁵, ale k její délce a ke skutečnosti určující její počátek. K popěrnému právu nejvyššího státního zástupce se Ústavní soud v bodě 50. citovaného nálezu vyjádřil tak, že popěrná žaloba dle § 62 ZOR nepředstavuje účinný prostředek směřující k ochraně zájmů právního otce, biologického otce ani matky dítěte. Ani po uplynutí popěrné lhůty však nelze těmto osobám zcela odeprít možnost otcovství dítěte popřít. Případný zásah nejvyššího státního zástupce byl dle Ústavního soudu v tomto směru nedostatečný, neboť tento měl být posuzován pouze z hlediska zájmu dítěte. Ten se apriori nebude shodovat se zájmy dalších dotčených osob, o to navíc pokud se jedná o dítě nezletilé.

V návaznosti na závěry citovaného nálezu Ústavního soudu byla novelizací⁴⁶ zákona o rodině nově zakotvena tříletá objektivní popěrná lhůta manžela matky. Počátek šestiměsíční subjektivní popěrné lhůty manžela matky byl napříště určen ode dne vzniku důvodných pochybností o jeho otcovství. Danou novelizací byla také zúžena diskreční pravomoc nejvyššího státního zástupce, neboť v § 62 odst. 1 ZOR nově stálo „*vyžaduje-li to zájem dítěte, podá nejvyšší státní zástupce...*“ namísto předchozího „*může podat...*“.

Citovaná novela zákona o rodině sice do určité míry omezila pravomoc nejvyššího státního zástupce, avšak nesmíme opomenout další skutečnosti svědčící spíše ve prospěch přesunu pravomoci v oblasti popírání otcovství čistě na soud. Problematický byl totiž samotný původ zakotvení ingerence nejvyššího zástupce do statusových poměrů, která byla poprvé zavedena v rámci tzv. rasového zákonodárství ve vládním nařízení Protektorátu Čechy a Morava č. 180/1941 Sb., kterým se vydávají některé předpisy o sporech o rodový nebo pokrevní původ.⁴⁷ Z důvodové zprávy k občanskému zákoníku pak vyplývá, že k upuštění od ingerence

⁴² Obdobně usnesení ÚS ze dne 27.3.2008, sp. zn. II. ÚS 2058/07.

⁴³ Pokynem obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně ze dne 10.3.2008, č. 3/2008. Dostupné z: databáze ASPI.

⁴⁴ Rozsudek ESLP ze dne 24.11.2005, *Shofman proti Rusku*, stížnost č. 74826/01.

⁴⁵ Její existence je ospravedlnitelná snahou zajistit právní jistotu v rodinných vztazích a ochranu zájmu dítěte. K tomu srov. rozsudek ESLP ze dne 28.11.1984, *Rasmussen proti Dánsku*, č. 9777/79.

⁴⁶ Zákon č. 84/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-793...*, s. 977-978.

nejvyššího státního zástupce a přenesení odpovědnosti na soud došlo mj. právě s ohledem na to, že se jedná o statusovou věc.⁴⁸ Koneckonců určení, resp. popření otcovství je primárně záležitostí rodičů a dětí a možnost zvrátit případný nežádoucí stav by měla patřit těmto osobám, samozřejmě za účasti soudu jako ochránce základních práv a svobod⁴⁹.

Závěrem lze konstatovat, že vzhledem ke všem shora uvedeným skutečnostem a s přihlédnutím k tomu, že se dnešní společnost obecně přiklání spíše k omezení zásahů státu do rodinných záležitostí, lze upuštění od možného zásahu nejvyššího státního zástupce považovat za krok správným směrem. Přenesení odpovědnosti ze státního zástupce na soud představuje snahu o respektování autonomie rodičů a dětí v této citlivé a osobní záležitosti. Soudní řízení s garancí procesních práv a za dohledu nezávislého orgánu pak zajišťuje ochranu všech zúčastněných stran. Tato změna zároveň reflektuje princip subsidiarity, dle kterého by státní moc měla zasahovat do soukromých záležitostí pouze v nezbytných případech. Nicméně to samo o sobě neznamená, že by byla současná právní úprava bezchybná a bez dalšího odpovídala nynějším evropským standardům – k tomuto blíže viz kapitola 5. této práce.

2.2 Procesní hlediska prominutí zmeškání popěrné lhůty dle občanského zákoníku

Na hmotněprávní úpravu prominutí zmeškání popěrné lhůty zakotvenou v § 792 OZ neoddělitelně navazuje § 425 ZŘS. Prvotním zákonným předpokladem pro rozhodování soudu o prominutí zmeškání popěrné lhůty je podání opožděného návrhu na popření otcovství. Zákon výslovně nevyžaduje, aby byl ze strany aktivně legitimovaných osob současně formulován zvláštní petit znějící výslovně na prominutí zmeškání popěrné lhůty. Totéž vyplývá i z důvodové zprávy k ZŘS, kde se uvádí: „...soud může, jestliže je to v zájmu dítěte a veřejného pořádku, i bez návrhu prominout zmeškání popěrné lhůty.“⁵⁰ V tomto směru považuji procesní úpravu za účelnou, neboť pokrývá i situace, kdy si sám navrhovatel ani není vědom toho, že mu subjektivní či objektivní popěrná lhůta již uplynula, což nemusí být nutně ojedinělý případ.

Soud předpoklady pro prominutí zmeškání popěrné lhůty neposuzuje v samostatném řízení, ale jako předběžnou otázku v souvislosti se zahájeným řízením o popření otcovství.⁵¹

⁴⁸ Konsolidovaná důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb. [online], s. 195. Dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

⁴⁹ Viz čl. 36 odst. 1 Listiny

⁵⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb. [online], s. 74. Dostupné na: https://www.kr-ustecky.cz/assets/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1678740

⁵¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655–975). Komentář [online databáze]. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020, s. 555. Dostupné z: [databáze beckonline.cz](http://databaze.beckonline.cz).

Totéž potvrdil i Ústavní soud, který posuzování prominutí zmeškání popěrné lhůty označil jako důležitý předstupeň samotného procesu popření otcovství.⁵² V případě, že je podán opožděný návrh na popření otcovství bez dalšího, vyzve soud navrhovatele dle § 5 OSŘ a § 425 ZŘS k doplnění tvrzení rozhodných skutečností a navrhnutí případných důkazů. K tomuto by mohlo efektivně posloužit i nařízení jiného soudního roku dle § 18 ZŘS.⁵³ Účastníky řízení jsou dle § 420 ZŘS matka, dítě a muž, jehož otcovství má být popřeno. Jedná se o řízení nesporné ovládané zásadou vyšetřovací. Tato zásada však nezbavuje účastníky povinnosti tvrdit rozhodné skutečnosti a navrhnout důkazy. Součinnost navrhovatele a dalších účastníků je pro dané rozhodnutí klíčová, jelikož právě tito jsou pro soud prvotním a zároveň významným zdrojem informací. Optimálním řešením by bylo podat rovnou návrh dvoufázový, resp. podat jeden návrh se dvěma petitami spolu s vylíčením veškerých podstatných skutečností svědčících ve prospěch prominutí zmeškání popěrné lhůty.⁵⁴

Podotýkám, že na prominutí zmeškání popěrné lhůty není právní nárok, což plyne již ze samotné dikce zákona. Je tedy na soudu, aby vzájemně posoudil zájmy dotčených jednotlivců a společnosti jako celku a vyhodnotil tak, zda v konkrétním případě zájem dítěte a veřejný pořádek vyžaduje prominutí zmeškání popěrných lhůt.⁵⁵ K vydání tohoto rozhodnutí ZŘS soudu výjimečně stanovuje čtyřměsíční lhůtu, nestanovuje však důsledek jejího nedodržení. Komentářová literatura se přiklání k závěru, že se jedná o lhůtu pořádkovou, jejíž nedodržení nemá přímý důsledek.⁵⁶ Později vynesené rozhodnutí tudíž nebrání jeho platnosti a účinnosti. Nepřímým důsledkem by teoreticky mohla být povinnost státu nahradit škodu za nesprávný úřední postup dle zákona č. 82/1998 Sb.⁵⁷ nebo možnost podat stížnost pro průtahy řízení dle § 164 zákona č. 6/2002 Sb.⁵⁸.

K prominutí zmeškání popěrné lhůty má soud v souladu § 425 ZŘS nařídit jednání jen „*je-li to třeba*“. Mám za to, že by tak bylo vzhledem k mimořádnosti a závažnosti řízení ve valné většině případů vhodné učinit. Písemný kontakt s účastníky má totiž bezpochyby své limity. Osobní setkání se soudcem umožňuje hlubší pochopení situace a v jistých ohledech ho nelze

⁵² Usnesení Ústavního soudu ze dne 23.11.2021, sp. zn. I. ÚS 2990/21, bod 9.

⁵³ JIRSA, Jaromír. In: JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha II. Zvláštní řízení soudní* [online databáze]. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2023, § 425 [cit. 1.2.2024]. Dostupné z: databáze ASPI.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 551. Dostupné z: databáze beckonline.cz.

⁵⁶ JIRSA, Jaromír. In: JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení...*, § 425 [cit. 1.2.2024]. Dostupné z: databáze ASPI. A dále také ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-793...*, s. 985.

⁵⁷ Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁸ Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů.

nahradiť. Při jednání může soud provést dokazování v podobě účastnických výslechů maticních rodičů, zjistit názor dítěte a v neposlední řadě také provést výslechy svědků, tj. především příbuzných a známých účastníků. Během jednání může navíc klást doplňující otázky a získat tak podrobnější a ucelenější informace o relevantních okolnostech případu, například o vztahu mezi otcem a dítětem, o rodinných poměrech, o motivaci otce či matky k popření otcovství atd. Domnívám se proto, že nařízení jednání je nástrojem, který umožní soudu komplexně zhodnotit všechny aspekty případu. Mimo to také řádně aplikovat vyšetřovací zásadu, uplatnit participační práva dítěte a učinit tak rozhodnutí, které je skutečně v nejlepším zájmu dítěte a v souladu s veřejným pořádkem. I když nařízení jednání není v tomto typu řízení obligatorní, jsem přesvědčena, že by se mělo stát běžnou praxí. Naopak rozhodnutí tzv. „od stolu“ by mělo být výjimkou pro případy, kdy je naprosto zřejmé, že by jednání nepřineslo žádné nové klíčové informace a bylo by tak v rozporu se zásadou procesní ekonomie. Nařízení jednání se může stát nadbytečným rovněž při předchozím provedení jiného soudního roku. Samozřejmě za předpokladu, že soud obstará dostatek podkladů již při tomto úkonu.

2.2.1 Rozhodnutí o prominutí zmeškání popěrné lhůty

Jelikož nejde o rozhodnutí ve věci samé ve smyslu § 423 ZŘS, rozhoduje soud o prominutí zmeškání lhůty usnesením, proti kterému je přípustné odvolání. Jestliže soud dospěje k závěru, že jsou naplněny předpoklady pro prominutí zmeškání lhůty, pak vydá samostatné usnesení, ve kterém vysloví prominutí zmeškání lhůty. Nehraji roli, zda tak učinil na základě zvláštního návrhu účastníka či bez něj. Odlišná situace však nastává v případě zamítavého rozhodnutí. Pokud byl účastníkem učiněn zvláštní návrh, pak je nutné o tom samostatně rozhodnout.⁵⁹ Jestliže zvláštní návrh podán nebyl a soud dospěje k závěru, že k prominutí zmeškání lhůty nelze přistoupit, nevydává o tomto samostatné rozhodnutí, ale neprominutí zmeškání popěrné lhůty řádně zdůvodní v rozsudku, kterým popření otcovství zamítne.⁶⁰

K možnosti dovolání R. Šínová uvádí, že se jeho přípustnost v této věci jeví jako sporná, neboť z jazykového výkladu § 30 odst. 1 ZŘS vyplývá spíše závěr negativní, tj. že dovolání přípustné není⁶¹. Pochybení soudu prvního a druhého stupně by pak dle jejího názoru za současného znění právní úpravy mělo být možné posoudit, a usnesení případně zrušit, až v rámci rozhodování o dovolání proti konečnému rozsudku o popření otcovství.⁶²

⁵⁹ Viz usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 16.12.2016, sp. zn. 5 Co 2407/2016.

⁶⁰ LEVÝ, Jiří. In: SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář* [online databáze]. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020 [cit. 7.2.2024], s. 855-856. Dostupné z: databáze beck-online.cz

⁶¹ nerozhoduje se totiž rozsudkem a nejde ani o meritum věci

⁶² ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-793...*, s. 985.

O nepřípustnosti dovolání proti usnesení o prominutí zmeškání popěrné lhůty se vyjádřil i J. Jirsa.⁶³

Nesmíme však opomenout recentní judikaturu Nejvyššího soudu, který ve svém usnesení ze dne 21.12.2022, sp. zn. 24 Cdo 2520/2022, konstatoval, že vyluka z přípustnosti dovolání dle § 30 odst. 1 ZŘS se na usnesení o prominutí zmeškání popěrných lhůt nevztahuje. Nadto zdůraznil, že na tom nic nemění ani skutečnost, že odvolací soud účastníka o možnosti dovolání nesprávně poučil. Pokud tedy nebylo dovolání podáno přímo proti usnesení o prominutí zmeškání popěrné lhůty, nelze pak namítat nesprávné právní závěry v něm učiněné až v rámci dovolání proti konečnému rozhodnutí o zamítnutí návrhu na popření otcovství.⁶⁴

Přípustnost dovolání ve smyslu § 30 ZŘS je tedy v současnosti dovozena judikaturou. I přesto jsem však toho názoru, že vzhledem k významnosti posuzované otázky by bylo vhodnější připustit dovolání proti tomuto rozhodnutí zákonem výslovně.

2.2.2 Postup soudu po rozhodnutí o (ne)prominutí zmeškání popěrné lhůty

Rozhodnutí o prominutí zmeškání lhůty samo o sobě nemá vliv na existenci statusového poměru mezi právním otcem a dítětem, ale otvírá soudu možnost aplikovat § 785 a násl. OZ. Po právní moci rozhodnutí o prominutí či neprominutí zmeškání lhůty se řízení přesouvá do „druhé fáze“, tzn. soud bude rozhodovat o samotném návrhu na popření otcovství. Pokud byla soudem předběžná otázka posouzena negativně a k prominutí zmeškání prekluzivní lhůty nedošlo, nelze rozhodnout jinak než opožděně podaný návrh zamítnout, k čemuž není nutné nařizovat jednání.⁶⁵ Nařídít jednání je naopak dle § 425 odst. 2 ZŘS obligatorní za předpokladu kladného pravomocného rozhodnutí o prominutí zmeškání lhůty.

V případě kladného rozhodnutí soud návrh na popření otcovství projedná jako by byl podán ve lhůtě, zaměřuje se přitom především na dokazování okolností vylučujících biologické otcovství matrikového otce.⁶⁶ K tomu se v dnešní době běžně a s téměř stoprocentní spolehlivostí používá metoda testu DNA. Odběr genetického materiálu za účelem podání znaleckého posudku představuje zásah do integrity osoby, jejíž ochrana je zaručena v čl. 7 odst. 1 Listiny. Do integrity jiného člověka lze zásadně zasáhnout jen s jeho souhlasem.

⁶³ JIRSA, Jaromír. In: JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení...*, § 425 [cit. 4.2.2024]. Dostupné z: databáze ASPI.

⁶⁴ K tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31.1.2018, sp. zn. 21 Cdo 5903/2016.

⁶⁵ JIRSA, Jaromír. In: JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení...*, § 425 [cit. 8.2.2024]. Dostupné z: databáze ASPI.

⁶⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 555. Dostupné z: databáze beckonline.cz.

Tato ochrana však není absolutní a může být omezena zákonem. Zákonným podkladem pro nedobrovolný zásah do integrity člověka v podobě odběru vzorku DNA je § 127 odst. 4 OSŘ.

Je postaveno najisto, že odběr vzorku DNA v podobě stěru buklální sliznice dutiny ústní za účelem zjištění skutkových okolností v řízení o určení či popření otcovství představuje legitimní cíl.⁶⁷ Ústavním soudem bylo opakovaně judikováno, že vynucení povinnosti dostavit se ke znalci a strpět odběr vzorku DNA je možné i za pomoci pořádkových pokut či předvedení⁶⁸, což plně koresponduje s přístupem ESLP⁶⁹.

K nařízení podrobení se testu DNA by však nemělo docházet bez dalšího, neboť v takovém případě by hypoteticky mohlo dojít k porušení čl. 8 EÚLP ve vztahu k osobě, které je podrobení se testu DNA nařízeno. V tomto lze odkázat na rozsudek ESLP ze dne 29.1.2019, *Mifsud proti Maltě*, č. 62257/15. V daném případě nebylo shledáno porušení čl. 8 EÚLP. Dle ESLP totiž maltský soud v tomto konkrétním případě postupoval správně, když k nařízení testu DNA přistoupil až po řádném zajištění rovnováhy zájmů zúčastněných stran, tj. po vyvážení práva na soukromý život domnělého otce a práva dítěte znát svůj původ.⁷⁰

K nařízení podrobení se testu DNA by se měl soud v případě potřeby uchýlit až ve „fázi druhé“, tj. v rámci rozhodování o samotném návrhu na popření otcovství. Uvedené lze dovodit jak z předestřené judikatury ESLP, tak rovněž ze závěrů vyslovených Ústavním soudem v nálezu ze dne 9.12.2014, sp. zn. II. ÚS 2964/12. Ústavní soud dospěl k závěru, že nařízením podrobení se testu DNA by „*mohlo být porušeno právo účastníků řízení na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i jejich právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 Úmluvy, pokud by povinnost podrobit se předmětnému znaleckému zkoumání byla uložena za situace, kdy by zjevně nemohl být naplněn její účel, jímž je popření otcovství (např. v případě, že by mu zjevně bránil zájem nezletilého dítěte).*“ Dle Ústavního soudu nesmí být rozhodnutí soudu o povinnosti podrobit se odběru genetického materiálu samoučelné a do úvahy přichází jen za předpokladu, že k zamítnutí návrhu na popření otcovství nedojde z jiného důvodu než toho, že na základě dokazování bylo zjištěno biologické otcovství domnělého otce.⁷¹ Za tímto účelem považuje Ústavní soud za nezbytné, aby byla účastníkům předem dána možnost vyjádřit se

⁶⁷ Viz NECHVÁTALOVÁ, Lucie. In: HUSSEINI, Faisal a kol. *Listina základních práva a svobod. Komentář*. [online databáze]. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2021, čl. 7, bod 17 [cit. 8.2.2024]. Dostupné z: databáze beck-online.cz. A dále též usnesení Ústavního soudu ze dne 9.10.2019, sp. zn. IV. ÚS 3203/19, bod 5.

⁶⁸ K tomu srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 30.1.2018, sp. zn. IV. ÚS 3740/17.

⁶⁹ Rozsudek ESLP ze dne 7. února 2002, *Mikulić proti Chorvatsku*, č. 53176/99, bod 64. A dále též rozsudek ESLP ze dne 30.5.2006, *Tayfun Engin Çolak proti Turecku*, č. 60176/00, bod 95-97.

⁷⁰ Rozsudek ESLP ze dne 29.1.2019, *Mifsud proti Maltě*, č. 62257/15, bod 74.

⁷¹ Nález Ústavního soudu ze dne 9.12.2014, sp. zn. II. ÚS 2964/12, bod 27.

k samotnému návrhu na popření otcovství. Mám za to, že k tomuto by mohla dobře posloužit právě první fáze řízení.

Jak je již uvedeno výše, soud se v první fázi řízení omezuje pouze na zjištění, zda popření otcovství vyžaduje veřejný pořádek a zájem dítěte. Pokud dospěje k závěru, že ano, bude samoúčelnost vydání usnesení o povinnosti podrobit se odběru genetického materiálu dle mého názoru nadále fakticky vyloučena. V takovém případě je soud dle mého názoru ve druhé fázi řízení oprávněn, pokud je to po zhodnocení jiných skutkových zjištění nutné, odběr vzorku DNA nařídít.

Po skončení dokazování přistoupí soud k vydání rozhodnutí ve věci samé, tzn. zda dojde k popření otcovství či nikoli. V souladu s § 25 odst. 1 ve spojení s § 423 ZŘS tak činí rozsudkem, který je závazný erga omnes, tj. vůči všem.

Dodnes nepanuje shoda ohledně povahy rozhodnutí, kterým je otcovství pravomocně popřeno. R. Šínová se přiklání k závěru, že jde o rozsudek deklaratorní povahy s účinky ex tunc, neboť za cíl řízení o popření otcovství považuje toliko vymezení, že dosavadní matrikový otec není biologickým otcem dítěte a nikdy jím ani nebyl.⁷² Opačný názor zastává Z. Králíčková, která se vyslovuje pro konstitutivní povahu rozsudku s účinky ex nunc vycházejíc z teze, že muž, jemuž svědčila domněnka otcovství, byl v té době ze zákona považován za otce dítěte spolu se všemi právy a povinnostmi s tím souvisejícími, a to bez ohledu na pozdější popření otcovství.⁷³

S ohledem na omezený rozsah této práce a oproti tomu stojícímu množství dalekosáhlých právních následků, které může závěr o povaze daného rozhodnutí mít, podrobněji nerozebírám důvody pro a proti ani jedné z variant. Nicméně se přikláním k závěru o konstitutivní povaze daného rozsudku s tím, že problematickým se nadále jeví okamžik, k němuž se vztahují jeho účinky. D. Frintová nastínila poněkud kompromisní přístup, který založila na předpokladu, že každý konstitutivní rozsudek má nejen konstitutivní účinky směrem do hmotného práva, ale i deklaratorní složku. Některé právní účinky pak lze dovodit z jeho konstitutivního působení, jiné jsou naopak vázány na jeho deklaratorní složku.⁷⁴ I toto pojetí však má své slabiny. V tomto směru se shodují s názorem D. Frintové, která nakonec správně uzavřela, že za současné právní úpravy nelze dospět k vnitřně bezrozpornému řešení této otázky, a proto je nutné vždy

⁷² ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-793...*, s. 948.

⁷³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 542. Dostupné z: databáze beckonline.cz.

⁷⁴ Blíže viz FRINTOVÁ, Dita. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář...*, § 785 [cit. 9.2.2024]. Dostupné z: databáze ASPI.

u každého jednotlivého práva či povinnosti individuálně zkoumat, jaký vliv má na něj fakt, že došlo k popření otcovství.⁷⁵

⁷⁵ Tamtéž.

3 Veřejný pořádek

V předchozí kapitole bylo pojednáno o procesní stránce popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt. Nyní se podrobně zaměříme na interpretaci jednoho ze dvou nutných hmotněprávních předpokladů pro prominutí zmeškání popěrné lhůty, kterým se soud musí v předestřené řízení zabývat – veřejného pořádku.

3.1 Veřejný pořádek jako neurčitý právní pojem

Veřejný pořádek je neurčitý právní pojem, který se prolíná celým českým právním řádem. Vyskytuje se v řadě právních odvětvích, přičemž jeho konkrétní obsah je nutné zkoumat v kontextu každého z nich. Neurčitost tohoto pojmu umožňuje jeho flexibilní interpretaci a adaptaci na měnící se okolnosti, ať už v rámci společnosti jako takové nebo právního systému. Zároveň však tato neurčitost otevírá prostor pro nejednoznačnost výkladu.⁷⁶ Pod společným znakem neboli jádrem tohoto pojmu si můžeme představit nosné hodnoty chodu společnosti. Jde o obecný rámec, jenž se sice propisuje do každého ustanovení tento pojem obsahující, avšak je poněkud abstraktní. Jaké konkrétní hodnoty lze pod tento pojem podřadit, musíme zkoumat vždy ad hoc v návaznosti na konkrétní ustanovení, místo a čas. Tyto hodnoty se totiž neustále vyvíjí a mění v závislosti na společenském kontextu. Právo by se pak dalo považovat za zrcadlo těchto hodnot, které do něj společnost promítá.⁷⁷

V mezinárodním právu soukromém se s veřejným pořádkem setkáváme v souvislosti s institutem výhrady veřejného pořádku upraveného v § 4 ZMPS. Ve vnitrostátním právu nalezneme pojem veřejný pořádek jak ve veřejnoprávních předpisech, např. na několika místech trestního zákoníku⁷⁸, tak i v právu civilním. Zakotvení veřejného pořádku v civilním právu je novinkou zavedenou OZ. Ten pracuje s tímto pojmem na několika místech. V § 1 odst. 2 OZ je zaveden jako kritérium kogentnosti norem a zároveň limit autonomie vůle, neboť právní jednání mu příčí se, jsou ve smyslu § 588 OZ absolutně neplatná. Pro tuto práci klíčový § 792 OZ pak zavádí požadavek veřejného pořádku jako korektiv popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt.

Nelze si nevšimnout, že zákonodárce v § 1 odst. 2 i § 588 OZ odlišuje veřejný pořádek od dobrých mravů. Vymezuje je vedle sebe a zjevně se tak přiklonil k pojetí veřejného pořádku

⁷⁶ ŠTEPÁNÍKOVÁ, Markéta, SMEJKALOVÁ, Terezie. Hledání jádra pojmu veřejný pořádek. *Právník*. 2022, č. 8, s. 753

⁷⁷ Tamtéž, s. 772-773.

⁷⁸ Jako obecná přitěžující okolnost a často také okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby. K tomu srov. např. § 42 písm. j), § 206 odst. 4 písm. c) a § 218 odst. 3 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

v užším smyslu. To znamená, že za dobré mravy je považován souhrn uznávaných mimoprávních etických pravidel či zásad. Veřejný pořádek se oproti tomu vyznačuje tím, že odráží hodnoty společnosti, které mají základ v právním řádu jako takovém, tj. jedná se o pravidla právní.⁷⁹

F. Melzer veřejný pořádek vymezuje jako „základní pravidla právního řádu, na kterých je třeba bezvýhradně trvat.“⁸⁰ Nejvyšší soud se v rozsudku ze dne 10.6.2020, sp. zn. 31 ICdo 36/2020, k pojmu veřejného pořádku vyjádřil v bodě 45. takto: „veřejný pořádek zahrnuje základní pravidla, jež jsou pro společnost a její fungování esenciální a na jejichž dodržování je nutné trvat bez ohledu na případnou aktivitu jednotlivců.“ Jak již bylo naznačeno výše, nelze se, a nebylo by to ani účelné, upínat na jednotný výklad veřejného pořádku. Naopak vždy je nutno vycházet primárně ze smyslu a účelu konkrétního ustanovení.

Výkladu veřejného pořádku v intencích § 792 OZ nebyla až do nedávna věnována téměř žádná pozornost. Komentářová literatura je v tomto směru strohá a v rámci judikaturní činnosti byla interpretace veřejného pořádku ve smyslu § 792 OZ předmětem podrobného zkoumání pouze jednoho rozhodnutí Nejvyššího soudu⁸¹.

3.2 Veřejný pořádek v intencích § 792 OZ

Kritérium veřejného pořádku jako korektiv popírání otcovství po uplynutí popěrných zavedl až OZ. Novinkou oproti předchozí právní úpravě je také to, že OZ stanovuje kritéria dvě – veřejný pořádek a zájem dítěte. Dle § 62 ZOR ve znění účinném do 31.7.1997 mohl nejvyšší státní zástupce podat návrh na popření po uplynutí popěrných lhůt, pokud tak vyžadoval zájem společnosti. Novelou ZOR provedenou zákonem č. 91/1998 Sb., s účinností k 1.8.1998, bylo dosavadní kritérium nahrazeno jiným samostatným kritériem – zájmem dítěte. Pokud se podíváme ještě více do minulosti, pak v tomto kontextu nalezneme pojmy jako je důležitý veřejný zájem či obecný zájem⁸². Ačkoli by se na první pohled mohlo zdát, že se OZ

⁷⁹ MELZER, Filip. Dispozitivní a kogentní normy v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2013, č. 7, s. 253. Shodně též PELIKÁN, Robert. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. (§ 1 až 654)*. [online databáze]. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2020, § 1 [cit. 11.2.2024]. Dostupné z: databáze ASPI.

⁸⁰ MELZER, Filip, TĚGL, Petr. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, s. 60.

⁸¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16.8.2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016.

⁸² Srov. § 2 vládního nařízení č. 180/1941 Sb., kterým se vydávají některé předpisy o sporech o rodový nebo pokrevní původ a § 280 zákona č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních, ve znění zákona č. 99/1963 Sb.

vrátil k původnímu konceptu ZOR, není tomu tak, neboť pojem zájem společnosti, veřejný zájem či obecný zájem nelze s pojmem veřejného pořádku zaměňovat^{83, 84}

Komentářová literatura chápe veřejný pořádek ve smyslu § 792 OZ jako objektivní kritérium. Z. Králíčková ho obecně vymezuje jako „*opak alespoň hrozby veřejné poruchy způsobilé ohrozit kohokoli na jeho právech nebo ohrozit obecné blaho.*“⁸⁵ V souvislosti s určováním, resp. popíráním otcovství ho spojuje s potřebou stability ve statusových poměrech. V přímé návaznosti však uvádí, že zachování stability matričního zápisu nemůže být samoúčelné. Veřejný pořádek dle jejího názoru primárně vyžaduje soulad biologické, právní, ale i sociální reality rodičovství. Pokud matriční zápis nemá oporu v biologickém ani sociálním rodičovství a nepřináší nikomu z dotčených osob žádný užitek, nedává zachování takového zápisu smysl a nelze na něm bezvýhradně trvat.⁸⁶

R. Šínová veřejný pořádek ve smyslu § 792 OZ definuje jako „*požadavek posouzení únosnosti existence statusového poměru mezi právní otcem a dítětem ve vztahu k pravidlům, na nichž je nutno z důvodu veřejného zájmu bezvýhradně trvat.*“⁸⁷ Rovněž zdůrazňuje, že je nutné právní aspekt otcovství vnímat široce a s ohledem na práva zaručená EÚLP.⁸⁸ Jako příklad uvádí rozsudek ESLP ve věci Paulík proti Slovensku⁸⁹, kterému se budu spolu s další klíčovou judikaturou ESLP věnovat v podkapitole 3.3 této práce.

Lze uzavřít, že komentářová literatura výklad veřejného pořádku ve smyslu § 792 OZ nevyčerpává, naopak se opírá pouze o obecné definice. Tyto jsou nepochybně významným vodítkem, od kterého může soud odvodit svou prvotní úvahu. Jaké konkrétní skutečnosti by měl soud vzít v potaz však blíže nevymezuje.

3.2.1 Interpretace veřejného pořádku dle Nejvyššího soudu

V této podkapitole předestřu a zanalyzuji pro tuto práci stěžejní závěry Nejvyššího soudu vytyčené v usnesení ze dne 16.8.2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016. V daném případě se právní otec dítěte spolu s návrhem na popření otcovství domáhal také prominutí zmeškání popěrné lhůty. Pro úplnost uvádím, že jeho otcovství bylo založeno na základě druhé domněnky otcovství. Dítě se narodilo v roce 2013, návrh na popření otcovství otec podal v souvislosti

⁸³ K historické komparaci těchto pojmů blíže viz HORNÍČKOVÁ, Erika. K pojmu veřejného pořádku jako kritéria pro prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. *Acta Iuridica Olomucensia*, 2017, roč. 12, č. 3, s. 190-196.

⁸⁴ HORNÍČKOVÁ, Erika. Veřejný pořádek a zájem dítěte v intencích ustanovení § 792 OZ. *Bulletin advokacie*. 2022, č. 1-2, s. 33.

⁸⁵ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 552. Dostupné z: databáze beckonline.cz.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-793...*, s. 983.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Rozsudek ESLP ze dne 10.10.2006, *Paulík proti Slovensku*, č. 10699/05.

s plánovaným rozvodem dne 1.4.2014. V době podání návrhu se tedy jednalo o dítě nezletilé. Soud prvního stupně rozhodl o neprominutí zmeškání lhůty, neboť dospěl k závěru, že nejsou dány podmínky předpokládané § 792 OZ. Právní otec dítěte se dle názoru prvostupňového soudu argumentačně omezil toliko na tvrzení, že hrazení výživného na nezletilé dítě, přestože zjevně není otcem biologickým, je v rozporu s veřejným pořádkem. Dále pak, že v zájmu dítěte je naplnění souladu biologického, právního i sociálního otcovství a také poznání svého biologického otce. Soud argumentaci navrhovatele neakceptoval s tím, že nesplňuje požadavky na objektivní charakter veřejného pořádku. S tímto se plně ztotožnil i odvolací soud a rozhodnutí prvostupňového soudu tak v celém rozsahu potvrdil.

Otec proti usnesení odvolacího soudu podal dovolání, které odůvodnil nesprávným posouzením podmínek pro prominutí zmeškání popěrné lhůty. Namítal, že soud prvního stupně ani soud odvolací dostatečně nezohlednil nesoulad mezi biologickým, právním a sociálním rodičovstvím. Nadto také vytkl neprovedení výsledku údajného biologického otce. Nejvyšší soud shledal dovolání v souladu § 237 OSŘ přípustným. Projednávaná věc totiž závisela na vyhodnocení otázky dovolacím soudem dosud neřešené, a to na posouzení, za jakých okolností veřejný pořádek vyžaduje, aby bylo zmeškání popěrné lhůty prominuto. Nejvyšší soud nakonec dovolání zamítl pro jeho nedůvodnost.

Dovolací soud nejprve shrnul vývoj právní úpravy popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt, čemuž se podrobně věnuji v podkapitole 2.1 této práce. V bodě 15. daného rozhodnutí Nejvyšší soud vyjadřuje svůj kritický postoj k dřívější úvaze Ústavního soudu týkající se alternativní aplikace obou kritérií předpokládanými § 792 OZ. Ústavní soud totiž vyslovil názor, že není třeba naplnit obě kritéria současně, nýbrž k prominutí zmeškání popěrné lhůty postačuje i naplnění pouze jednoho z nich.⁹⁰ Nejvyšší soud oponoval a konstatoval, že z pohledu jazykového a logického výkladu daného ustanovení je tato úvaha nepřesná. Zdůraznil, že zákonodárce v tomto případě úmyslně užil spojku „a“, která nepřipouští možnost splnění pouze jednoho z více zákonných předpokladů. Nakonec uzavřel, že je nutné obě kritéria, tj. veřejný pořádek i zájem dítěte, naplnit kumulativně. Tento závěr sám o sobě nepovažuji za problematický. To se ovšem nedá říct o dalších vyslovených právních názorech, kterým se budu věnovat níže.

Nejvyšší soud v daném rozhodnutí chápe možnost prominutí zmeškání popěrných lhůt jako zcela výjimečný institut, jehož aplikace přichází v úvahu pouze v případech, kdy stávající stav

⁹⁰ Blíže viz nález Ústavního soudu ze dne 9.12.2014, sp. zn. II. ÚS 2964/12, bod 36.

působí takové následky, které se přičítají základním hodnotám společnosti do té míry, že jeho zachování je společensky zcela nepřijatelné, a které proto odůvodňují zásah do stabilních poměrů dítěte.⁹¹ Jako příklad uvádí prohlášení otcovství učiněné v rozporu se zákonem či na základě podvodu, a dále situaci, kdy jde o otcovství incestní, které nadto není v souladu s biologickou realitou.⁹² S tezí vyslovující výjimečnost daného institutu plně souhlasím. Koneckonců konstantní judikatura⁹³, na kterou sám dovolací soud v bodě 39. daného rozhodnutí odkazuje, vyzdvihuje důležitost stability poměrů dítěte a zdůrazňuje, že stanovené prekluzivní popěrné lhůty jsou výsledkem zákonodárcem provedeného vážení právně relevantních zájmů dítěte, právního a případně i biologického otce. O výjimečnosti prolomení prekluzivních lhůt tak z mého pohledu není pochyb. Na druhou stranu, jak již bylo objasněno, stabilita statusových poměrů dítěte nemůže být samoučelná a otázkou je, zda není výsledný výklad Nejvyššího soudu příliš úzký a zda má aplikace § 792 OZ skutečně místo pouze v takto striktně vymezených případech.

Poněkud kontroverzním se jeví taktéž názor vyslovený v bodě 41. daného rozhodnutí: „...nebyly prokázány takové okolnosti, které by nasvědčovaly tomu, že prominutí zmeškání popěrné lhůty vyžaduje veřejný pořádek, a za těchto okolností bylo tedy na místě návrh otce na prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství již z tohoto důvodu zamítnout.“ Jinak řečeno, Nejvyšší soud nepřipouští, aby byl v rámci veřejného pořádku zkoumán taktéž zájem dítěte a tyto kritéria od sebe striktně odděluje. Veřejný pořádek totiž vnímá jako objektivní podmínku, kterou nelze ztotožňovat se subjektivními zájmy kteréhokoli účastníka řízení o popření otcovství. Dle názoru Nejvyššího soudu jde o situace, které by bylo nezbytné hodnotit vždy shodně, a to bez ohledu na konkrétní situaci rodičů či dítěte.⁹⁴

V bodě 41. daného rozhodnutí dovolací soud správně a v souladu s dřívější judikaturou⁹⁵ uvedl, že pokud nelze dosáhnout souladu právního, biologického a sociálního rodičovství, je nezbytné zkoumat, který z aspektů v konkrétním případě převažuje. Avšak v návaznosti na uvedené konstatoval, že toto posouzení spolu s vyvažováním zájmů dalších účastníků má místo v rámci posuzování podmínky zájmu dítěte nikoli veřejného pořádku. Učinil tak na základě toho, že zájem dítěte i dalších dotčených osob má subjektivní charakter, kdežto veřejný pořádek je podmínkou objektivní.

⁹¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16.8.2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016, bod 39.

⁹² Tamtéž, bod 38.

⁹³ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19.11.2015, sp. zn. 21 Cdo 1863/2014.

⁹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16.8.2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016, bod 39.

⁹⁵ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14.7.2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010.

Ve spojení se závěrem o striktním oddělení veřejného pořádku a zájmu dítěte se v konečném důsledku zájmem dítěte ani jiných dotčených osob v dané věci Nejvyšší soud vůbec nezabýval. Tímto přístupem se dle mého názoru dopustil závažného pochybení už jen z toho důvodu, že zcela opomněl zohlednit zájem nezletilého dítěte, o které jde v řízení především a které navíc požívá zvláštní ochrany dle ÚPD, tzn. mělo by být předním hlediskem při rozhodovací činnosti nejen soudních orgánů⁹⁶.

Ačkoli se popsané závěry Nejvyššího soudu na první pohled mohou zdát konzistentní, při bližším zkoumání vzbuzují řadu otázek a pochybností. Zdá se, že argumentace Nejvyššího soudu v některých ohledech není zcela logická a neobstojí v konfrontaci s právní doktrínou a judikaturou ESLP – k tomu blíže následující podkapitola této práce.

3.2.2 Problematické aspekty závěrů Nejvyššího soudu

Závěry Nejvyššího soudu prezentované v předchozí podkapitole této práce vyvolaly řadu otázek a byly podrobeny odborné kritice. Na jejich rozpornost poukazuje zejména E. Horníčková, která výklad pojmu veřejného pořádku v intencích § 792 OZ předeštěný Nejvyšším soudem považuje za nepřiměřeně restriktivní a ignorující řadu důležitých aspektů. Aplikace institutu prominutí zmeškání popěrné lhůty by totiž dle tohoto výkladu byla limitována pouze na případy podvodného jednání či incestního rodičovství.⁹⁷

Kritika směřuje zejména vůči striktnímu oddělování objektivního stavu (rozpor s veřejným pořádkem) od subjektivní situace a zájmů dotčených osob. E. Horníčková dle mého názoru zcela logicky spatřuje pochybení soudu v ignorování příčin vzniku nežádoucího stavu. Nelze vyzdvihoval objektivní charakter kritéria veřejného pořádku do té míry, že při jeho posouzení zcela opomeneme individuální situaci rodičů a dítěte. Primárním zdrojem vzniku takového stavu je totiž nepochybně předchozí chování a jednání dotčených osob.⁹⁸

Za nesprávnou považuje i tezi, že by zájmy dalších osob měly být zkoumány v rámci kritéria zájmu dítěte. Poukazuje na skutečnost, že z daného rozhodnutí není zřejmé, z čeho Nejvyšší soud při této úvaze vycházel. Uvedené totiž nekoresponduje ani s výslovným zněním zákona, který jako zvláštní kritérium stanovuje pouze zájem dítěte a nikoli dalších osob, ani se samotným smyslem a účelem principu zájmu dítěte. Tento stěžejní princip rodinného práva má přece posílit ochranu práv dítěte samotného a nikoli často protichůdné zájmy dalších osob.⁹⁹

⁹⁶ Viz čl. 3 ÚPD

⁹⁷ HORNÍČKOVÁ, Erika. Veřejný pořádek a zájem dítěte v intencích ustanovení § 792 OZ. *Bulletin advokacie*. 2022, č. 1-2, s. 32.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Tamtéž.

Nejvyšší soud v této souvislosti dále uvedl, že v rámci kritéria zájmu dítěte se mají posuzovat „zájmy účastníků“, přičemž ale blíže nerozvedl, koho mezi tyto účastníky zařadit. Dle § 420 odst. 1 ZŘS jsou účastníky řízení o popření otcovství matka, dítě a právní otec dítěte. E. Horníčková v tomto směru správně poukazuje na to, že pokud by se vycházelo čistě z dikce zákona, bylo by zcela zanevřeno na práva a zájmy domnělého biologického otce. To je o to více problematické za situace, kdy domnělý otec není dle české právní úpravy aktivně věcně legitimován k podání návrhu na popření otcovství.¹⁰⁰

Další rovina pochybení Nejvyššího soudu lze spatřovat v nedostatečném zohlednění judikatury ESLP a práv zaručených EÚLP. E. Horníčková zdůrazňuje, že pojem veřejný pořádek nelze striktně oddělovat od práv a zájmů dotčených osob chráněných EÚLP. Argumentuje, že právo na ochranu rodinného a soukromého života a zájem dítěte jsou nedílnou součástí pravidel, na nichž je v demokratické společnosti nezbytné trvat, a tudíž i součástí veřejného pořádku^{101, 102}.

Za účelem ověření svých hypotéz a s cílem interpretovat pojem veřejného pořádku v intencích § 792 OZ provedla E. Horníčková komplexní analýzu zahrnující historický, subjektivně teleologický, formálně systematický a recentní objektivní výklad.¹⁰³ Na základě provedené analýzy dospěla k závěru, že pro výklad veřejného pořádku ve smyslu § 792 OZ je klíčové zjištění vůle racionálního zákonodárce. K tomuto cíli využila recentní objektivně teleologický výklad. S ohledem na uvedené a s odkazem na nálezy Ústavního soudu ze dne 8.7.2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09, vymezila E. Horníčková definiční kritéria pojmu veřejný pořádek ve smyslu § 792 OZ následovně:

- a) *zda právní otec, který se domáhá popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty, věděl či mohl vědět, že není biologickým otcem dítěte již v době běhu popěrné lhůty,*
- b) *pokud věděl, že není biologickým otcem dítěte, zda podnikl právní kroky k popření svého otcovství, pokud tak neučinil, tak z jakého důvodu,*
- c) *časový prostor od zjištění relevantních skutečností pro zpochybnění otcovství do podání návrhu na popření otcovství, resp. návrhu na prominutí zmeškání lhůty k popření*

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ O vzájemném vztahu veřejného pořádku a zájmu dítěte blíže viz podkapitola 4.3 této práce.

¹⁰² HORNÍČKOVÁ, Erika. Veřejný pořádek a zájem dítěte v intencích ustanovení § 792 OZ. *Bulletin advokacie*. 2022, č. 1-2, s. 32.

¹⁰³ K tomu blíže viz HORNÍČKOVÁ, Erika. *Prominutí zmeškání lhůty pro popření otcovství ve světle zásady zájmu dítěte a veřejného pořádku* [online]. Olomouc, 2021, disertační práce, Univerzita Palackého, Právnická fakulta [cit. 17. 2. 2024], s. 50-61. Dostupné z:

https://theses.cz/id/t7j1mw/DISERTACNI_PRACE_ERIKA_HORNICKOVA.pdf

otcovství dle ust. § 792 o. z., a zda žaloba s ohledem na tento časový prostor ob stojí z hlediska přiměřenosti zásahu do práv a chráněných zájmů jiných osob,

- *d) jakým způsobem se projevuje otcovství právního otce k dítěti v rovině sociální,*
- *e) jaké jsou rodinné vztahy a zda jsou ustáleny,*
- *f) zajištění právní jistoty v rodinných vztazích,*
- *g) zajištění rodinného zázemí pro výchovu dítěte,*
- *h) právo na respektování rodinného a soukromého života matky dítěte ve smyslu čl. 8 EÚLP,*
- *i) právo na respektování rodinného a soukromého života právního otce dítěte ve smyslu čl. 8 EÚLP,*
- *j) právo na respektování rodinného a soukromého života domnělého (biologického) otce dítěte ve smyslu čl. 8 EÚLP,*
- *k) zájem dítěte ve smyslu čl. 3 ÚPD, zájem dítěte na dosažení souladu biologického, právního a sociálního rodičovství, právo na respektování rodinného a soukromého života dítěte ve smyslu čl. 8 EÚLP, včetně práva dítěte znát své rodiče ve smyslu čl. 7 ÚPD a právo dítěte na zachování své totožnosti ve smyslu čl. 8 ÚPD,*
- *l) za předpokladu, že by nedošlo ke změně právní úpravy, je třeba zvažovat také neexistenci popěrného práva dítěte a domnělého otce dítěte.¹⁰⁴*

Na základě vymezení těchto znaků, resp. okolností, které by měl vzít soud při rozhodování o prominutí zmeškání popěrné lhůty v potaz, autorka výstižně uzavřela, že je nutné interpretaci § 792 OZ založit na existenci prostoru sloužícího k vyvažování v kolizi stojících hodnot, tj. práv a zájmů dotčených osob – matky dítěte, právního otce, biologického otce a dítěte.¹⁰⁵ Autorka rovněž objasnila, že tento přístup odpovídá jak přístupu Ústavního soudu¹⁰⁶, tak ESLP¹⁰⁷ a v neposlední řadě i francouzské soudní praxi, která oprávněnost popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt dovedla na základě testu proporcionality. Poukázala současně na skutečnost, že závěry Nejvyššího soudu nemají oporu ani ve francouzské právní úpravě, na kterou se v daném rozhodnutí soud odkazoval. Posuzoval ji totiž zcela povrchně a bez vzájemných souvislostí.¹⁰⁸

¹⁰⁴ HORNÍČKOVÁ, Erika. Veřejný pořádek a zájem dítěte v intencích ustanovení § 792 OZ. *Bulletin advokacie*. 2022, č. 1-2, s. 33-34.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 34.

¹⁰⁶ Viz usnesení Ústavního soudu ze dne 8.8.2012, sp. zn. II. ÚS 2964/12, bod 29.

¹⁰⁷ K tomu blíže viz podkapitola 3.3 této práce.

¹⁰⁸ HORNÍČKOVÁ, Erika. Veřejný pořádek a zájem dítěte v intencích ustanovení § 792 OZ. *Bulletin advokacie*. 2022, č. 1-2, s. 34.

3.2.3 Dílčí závěr

Nejvyšší soud se v usnesení ze dne 16.8.2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016, poprvé ve své judikатурní činnosti zabýval okolnostmi, za kterých veřejný pořádek vyžaduje prominutí zmeškání popěrné lhůty. Troufám si říct, že Nejvyšší soud v rámci přezkumu rozhodnutí odvolacího soudu provedl podrobnou analýzu, kterou obohatil o komparaci s právními úpravami řady evropských zemí¹⁰⁹. Mám za to, že ačkoliv se v rámci odůvodnění v obecné rovině opíral o relevantní judikaturu i komentářovou literaturu, dospěl i přesto k částečně nesprávným a do budoucna neudržitelným závěrům.

Situace, které v souladu s veřejným pořádkem vyžadují prominutí zmeškání popěrné lhůty vymezil Nejvyšší soud dle mého názoru zcela restriktivně. Absolutní separace kritéria veřejného pořádku a zájmu dítěte se taktéž ukázala nesprávnou. Nesmíme opomenout ani problematický závěr o zohledňování zájmů dotčených osob pouze v rámci kritéria zájmu dítěte nikoli veřejného pořádku. Tyto závěry podrobila odborné kritice E. Horníčková, která se je na základě vlastního výzkumu pokusila ověřit, popř. je vyvrátit. Výsledkem jejího výzkumu podrobně popsaného výše je zcela odlišný pohled na interpretaci veřejného pořádku v intencích § 792 OZ.

Oba právní názory se shodují v tom, že prominutí zmeškání popěrných lhůt je výjimečný institut, který je nutné pečlivě posuzovat. Hlavní rozpor spočívá v chápání kritéria veřejného pořádku. Nejvyšší soud ho vnímá jako objektivní podmínku, zatímco oponující názor zdůrazňuje jeho subjektivní aspekty a nutnost zohlednit konkrétní situaci dotčených osob. Stanoviska Nejvyššího soudu se vyznačují jasností a konzistencí, neboť kladou důraz převážně na ochranu stabilizovaných poměrů dítěte a objektivní posouzení kritéria veřejného pořádku. Oponující názor naproti tomu nabízí poněkud komplexnější přístup, neboť zdůrazňuje význam zájmu dítěte a jeho nezbytné propojení s kritériem veřejného pořádku.

Objektivně vzato se oponující názor zdá být vhodnějším východiskem, jelikož lépe reflektuje specifika a složitost problematiky popírání otcovství. Zohledňuje jak objektivní aspekty veřejného pořádku, tak subjektivní zájmy a práva dotčených osob, včetně zájmu dítěte. Umožňuje hlubší analýzu problematiky a otevírá prostor pro diskusi o specifických situacích, které mohou v praxi nastat. Domnívám se, že teze E. Horníčkové taktéž mnohem lépe korespondují jak se závěry ESLP¹¹⁰, tak i s nálezem Ústavního soudu ze dne 8.7.2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09, kterým byl historicky zrušen § 57 ZOR¹¹¹. Ústavní soud tehdy poskytl

¹⁰⁹ Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16.8.2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016, bod 25-36.

¹¹⁰ K tomu blíže viz podkapitola 3.3 této práce

¹¹¹ K tomu viz podkapitola 2.1.1 této práce

„instrukce“ pro přijetí nové ústavně konformní úpravy. Současně ale také nastínil určitá vodítka, kterými by se měly obecné soudy do doby přijetí nové právní úpravy při rozhodování o popírání otcovství řídit. Lze se plně ztotožnit s názorem, že jsou tato hlediska použitelná i za současné právní úpravy, neboť tehdy soudy rozhodovaly mj. i případy obdobné řízením dle § 792 OZ.¹¹²

Mám za to, že definiční znaky veřejného pořádku vymezené E. Horníčkovou odpovídají smyslu a účelu daného ustanovení. Domnívám se, že umožňují soudu řádně zhodnotit veškeré relevantní skutečnosti a zájmy všech dotčených osob, a to včetně domnělého otce, na jehož ochranu je za současného stavu právní úpravy nepochybně nutné brát zřetel. Naopak je pravděpodobné, že striktní oddělování veřejného pořádku a zájmů dotčených osob prezentované Nejvyšším soudem, by mohlo vést k neefektivnímu a necitlivému posuzování individuálních případů.

Na tomto místě považuji za důležité zmínit nálezný Ústavního soudu ze dne 21.5.2019, sp. zn. II. ÚS 1741/18, ve kterém Ústavní soud uvedl, že důvody k výjimečnému prominutí lhůty k popření otcovství existují zejména v případech otců již zletilých dětí, které nejsou závislé ani na výživném, ani na přítomnosti otcovské role a zabezpečení stabilního výchovného prostředí během dospívání. V této souvislosti je nutné zdůraznit, že s rostoucím věkem a finanční i společenské nezávislosti osoby, k níž je otcovství popíráno, se snižuje i význam požadavku, aby prominutí zmeškání popěrné lhůty vyžadoval veřejný pořádek a převažuje právo na zjištění vlastní identity a pokrevních vztahů.¹¹³

Nepatrný posun představuje rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30.3.2021, sp. zn. 24 Cdo 3536/2020. Nejvyšší soud v tomto rozhodnutí konstatoval: „*Při rozhodování o prominutí zmeškání lhůty k podání návrhu na popření otcovství soud musí vždy posuzovat oba rozhodné korektivy (podmínky), tedy jednak zájem dítěte, jednak veřejný pořádek, a v tomto rámci hledat vyvážené řešení při zvažování protichůdných zájmů dotčených osob.*“¹¹⁴ Kladně hodnotím zdůraznění nutnosti vyvažování zájmů dotčených osob, avšak jsem toho názoru, že stále nejsou dostatečně brána v potaz. Nejvyšší soud v daném rozhodnutí totiž následně převzal stanovisko ohledně ryzí objektivnosti kritéria veřejného zájmu, který nelze ztotožňovat se subjektivními zájmy kteréhokoli účastníka řízení. Situace odporující veřejnému pořádku je dle Nejvyššího soudu nutné hodnotit neohledně na konkrétní situaci rodičů či dítěte. Z tohoto pohledu

¹¹² HORNÍČKOVÁ, Erika. Veřejný pořádek a zájem dítěte v intencích ustanovení § 792 OZ. *Bulletin advokacie*. 2022, č. 1-2, s. 33.

¹¹³ K tomu srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21.6.2022, sp. zn. 24 Cdo 1238/2022.

¹¹⁴ Obdobně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9.8.2021, sp. zn. 24 Cdo 1450/2021 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21.6.2022, sp. zn. 24 Cdo 1238/2022.

má vyvažování zájmů dotčených osob dle recentní judikatury nadále prostor v rámci kritéria zájmu dítěte a neprostupuje do kritéria veřejného pořádku. Prominutí zmeškání popěrné lhůty tak může být v souladu s tímto stanoviskem, ve spojení s nutností kumulativního naplnění obou kritérií, teoreticky zamítnuto pouze z důvodu nenaplnění velice striktně vykládaného kritéria veřejného pořádku. Jinak řečeno, bez řádného zohlednění zájmů dotčených osob a individuálních okolností případu, což je z mého pohledu nepřijatelné. O to víc za situace, kdy OZ nezakotvuje popěrné právo dítěte ani putativního otce.

Opakovaně podotýkám, že problematika prominutí zmeškání popěrných lhůt je složitá a vyžaduje pečlivé a individuální posouzení s ohledem na všechny relevantní aspekty. Předestřené judikатурní závěry považuji za nejednoznačné a nesprávné. Právní názor E. Horníčkové, která zdůrazňuje propojení obou kritérií, se zdá být vhodnějším východiskem pro spravedlivé a transparentní řešení v praxi. Vzhledem ke komplexnosti problematiky a rozmanitosti individuálních situací je nezbytné, aby proces posuzování prominutí zmeškání popěrných lhůt byl do určité míry flexibilní a individualizovaný.

3.3 Popírání otcovství z pohledu ESLP

S ohledem na omezený rozsah této práce nelze podrobně rozebrat veškerou relevantní judikaturu ESLP vztahující se k popírání otcovství. Nicméně Z. Králíčková i E. Horníčková odkazují na několik zásadních případů týkajících se popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt.¹¹⁵ Na nich se v této kapitole pokusím demonstrovat některé situace, jež mohou v souvislosti s popíráním otcovství po uplynutí popěrných lhůt nastat. Současně zhodnotím, který ze dvou výše popsaných přístupů více odpovídá interpretačním závěrům vyslovených ESLP.

Podotýkám, že rozsudky ESLP nejsou závazné pouze ve smyslu čl. 46 EÚLP, tj. pro stát, který byl stranou řízení. Nesmíme opomenout čl. 32 EÚLP, dle kterého má ESLP výhradní pravomoc podávat závazný výklad EÚLP. Pokud ESLP v minulosti interpretoval EÚLP v určitém kontextu ve vztahu k jednomu státu, je pravděpodobné, že stejný výklad použije i v případě jiného státu, pokud mezi posuzovanými situacemi neexistují relevantní rozdíly. Z toho vyplývá, že judikatura ESLP je v tomto směru závazná i pro další státy a jejich orgány.¹¹⁶ K tomu lze uvést stanovisko Ústavního soudu vyjádřené v nálezu ze dne 15.11.2006,

¹¹⁵ Viz KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 554. Dostupné z: databáze beckonline.cz. A dále HORNÍČKOVÁ, Erika. Veřejný pořádek a zájem dítěte v intencích ustanovení § 792 OZ. *Bulletin advokacie*. 2022, č. 1-2, s. 34.

¹¹⁶ KONŮPKA, Petr. *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva v oblasti vězeňství* [online]. Ochrance.cz, 2012, s. 1-2. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/Konference/Konference_2012/Konupka_Judikatura.pdf

sp. zn. I. ÚS 310/05, ve kterém uvedl, že orgány veřejné moci mají obecnou povinnost zohledňovat výklad EÚLP provedený ESLP, neboť judikatura ESLP je důležitým interpretačním vodítkem sloužícím k řádnému aplikování EÚLP. To platí jak v případě řízení vedených proti ČR, tak věci týkajících se jiných států, jestliže projednávaná věc má význam pro výklad EÚLP i v kontextu českého právního řádu. Nelze však přebírat závěry ESLP bez dalšího, je nutné vždy zohlednit konkrétní okolnosti každého případu.¹¹⁷

3.3.1 Shofman proti Rusku

V první řadě se budu zabývat případem Shofman proti Rusku¹¹⁸. Stěžovatel v roce 1989 uzavřel manželství, za jehož trvání se roku 1995 narodil syn. Stěžovatel zpočátku neměl sebemenší pochybnost o svém biologickém otcovství a o syna se staral jako o vlastního. V roce 1997 mu manželka sdělila, že v manželství dále nechce setrvat a požádá o stanovení výživného. V té době se stěžovatel od svých příbuzných dozvěděl, že zřejmě není biologickým otcem dítěte, načež v prosinci 1997 požádal o rozvod a podal popěrnou žalobu.

I když genetické testy prokázaly, že stěžovatel není biologickým dítěte, okresní soud žalobu zamítl s odůvodněním, že je promlčena, neboť příslušný zákon pro její podání stanovil jednoroční lhůtu, která plynula ode dne, kdy byl informován, že je zaregistrován jako otec. Odvolání pana Shofmana bylo zamítnuto, následně se proto obrátil na ESLP. Ten shledal porušení čl. 8 EÚLP a konstatoval, že i přes míru uvážení, kterou mají smluvní státy, žalovaný stát nezajistil stěžovateli respektování jeho soukromého života, na které má podle EÚLP nárok.¹¹⁹

ESLP dospěl k závěru, že zabránění popření otcovství z důvodu nedodržení jednoroční lhůty nebylo opodstatněné vzhledem ke sledovanému cíli. Jinak řečeno, nenastala spravedlivá rovnováha mezi obecným zájmem na ochraně právní jistoty v rodinných vztazích a individuálním právem stěžovatele na zpochybnění právní domněnky otcovství na základě biologických důkazů.¹²⁰ ESLP zohlednil zejména skutečnost, že stěžovatel po dobu přibližně dvou let po narození dítěte nevěděl a ani nic nenasvědčovalo tomu, že není biologickým otcem dítěte. S informacemi zpochybňujícími jeho otcovství se seznámil až v září 1997, tj. až po uplynutí zákonné promlčecí lhůty. Bezprostředně poté podal stěžovatel popěrnou žalobu.¹²¹

¹¹⁷ K tomu srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 3.5.2017, sp. zn. I. ÚS 475/17, bod 27.

¹¹⁸ Rozsudek ESLP ze dne 24.11.2005, *Shofman proti Rusku*, č. 74826/01.

¹¹⁹ Tamtéž, bod 46.

¹²⁰ Tamtéž, bod 45.

¹²¹ Tamtéž.

Z tohoto případu si můžeme pro účely prominutí zmeškání popěrné lhůty dle české právní úpravy odnést to, že nevědomost právního otce o okolnostech zpochybňující otcovství je jednou z okolností svědčící v jeho prospěch. Sama o sobě samozřejmě automaticky nezpůsobuje důvodnost prominutí zmeškání popěrné lhůty, ale měla by být jedním z aspektů, který soud při rozhodování vezme v potaz.

3.3.2 Yildirim proti Rakousku

Nyní se zaměřím na případ Yildirim proti Rakousku¹²². Shodně s předchozím případem se jednalo o určení otcovství na základě existence manželství v rozhodné době. V červenci 1989 se stěžovatel oženil s budoucí matkou dítěte. Krátce poté se v září stejného roku fakticky rozešli, po právní stránce však zůstali manželé. Dcera se narodila v lednu roku 1990 a stěžovatel byl do matriky zapsán jako její otec.

V jednom zásadním bodu se však oproti případu Shofman proti Rusku situace zcela odlišovala. Pan Yildirim si byl totiž již v době uzavření manželství vědom toho, že je jeho budoucí manželka těhotná a věděl, že on není biologickým otcem dítěte. Po narození dítěte situaci nikterak neřešil. Tvrdil, že ho manželka po narození dítěte ujistila, že byl jako právní otec dítěte do matriky zapsán jeho biologický otec. V roce 1991 podali stěžovatel a jeho manželka návrh na rozvod. Stěžovatel uvedl, že se teprve během rozvodového řízení dozvěděl, že je považován za právního otce dítěte. V té době již uplynula roční lhůta, kterou rakouské právo k popření otcovství manželem matky stanovovalo.

Zahájit řízení o popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty bylo dle rakouského práva oprávněno pouze státní zastupitelství. Okresní státní zastupitelství ve Welsu neshledalo důvod k podání žaloby na popření otcovství s odůvodněním, že by to nebylo v zájmu dítěte. Jelikož by žaloba mohla vést k závěru, že stěžovatel není otcem dítěte, riskovala by se tím ztráta nároku dítěte na výživné. Navíc se za daných okolností zdálo nejisté, zda by vůbec bylo možné určit, kdo je biologickým otcem dítěte. Stěžovatel neuspěl ani v následném přezkumném řízení a obrátil se proto na ESLP.

ESLP vyhodnotil, že rakouské orgány veřejné moci pečlivě prověřily argument stěžovatele, že si nebyl vědom jednorocní popěrné lhůty. Dalo by se totiž očekávat, že vyhledá odpovídající právní poradenství. ESLP dále uvedl, že rakouská právní úprava v tomto případě zaručila spravedlivou rovnováhu mezi různými zájmy dotčených osob. Z pohledu ESLP se jevílo v daném případě oprávněné přikládat větší váhu zájmům dítěte než zájmu stěžovatele,

¹²² Rozhodnutí ESLP ze dne 19.10.1999, *Yildirim proti Rakousku*, č. 34308/96.

neboť ten si byl vědom, že není biologickým otcem dítěte už před jeho narozením. Nicméně ačkoliv k tomu neměl opodstatněný důvod, v zákonné lhůtě popěrnou žalobu nepodal.¹²³ Na základě uvedeného ESLP ve vztahu k panu Yildirimovi neshledal porušení práva na respektování rodinného a soukromého života zaručeného v čl. 8 EÚLP.

Pro úplnost dodávám, že vědomost ohledně (ne)zplození dítěte by měla hrát roli i v případě otcovství založeného na základě druhé domněnky otcovství, tj. souhlasným prohlášením rodičů. V tom lze odkázat např. na případ *Kňákal proti České republice*¹²⁴, kde ESLP opakovaně zkonstatoval, že v případech, kdy si je dotýčný již od narození dítěte vědom, že není biologickým otcem, je stanovení lhůt pro podání žaloby na popření otcovství ospravedlněno potřebou zaručit stabilitu rodinných vztahů a chránit zájmy dítěte. Po uplynutí popěrných lhůt v takovém případě převažuje zájem dítěte nad zájmem muže, který usiluje o popření otcovství.

3.3.3 Paulík proti Slovensku

Ve věci *Paulík proti Slovensku*¹²⁵ se dostáváme k určení otcovství na základě tzv. třetí domněnky otcovství, resp. na základě soudního rozhodnutí. V roce 1966 byl pan Paulík k návrhu matky dítěte soudem určen otcem dítěte. Otcovství bylo určeno v souladu s tehdejší právní úpravou. Pan Paulík si ke své dceři našel cestu až krátce předtím, než ukončila střední školu, dříve mu totiž matka dítěte bránila ve styku. Poté se však vídali pravidelně. Stěžovatel dokonce poskytoval v té době již zletilé dceři a její rodině finanční podporu. V roce 2004 se stěžovatel, dcera i matka dobrovolně podrobili testu DNA. Na základě tohoto testu bylo potvrzeno, že stěžovatel není biologickým otcem. Dcera i celá její rodina následně veškerý kontakt se stěžovatelem přerušila.

Stěžovatel následně podal podnět ke státnímu zastupitelství. Tehdejší právní úprava mu samotnému totiž neumožňovala podat návrh na popření otcovství. Státní zástupce popěrnou žalobu nepodal s odůvodněním, že se jedná o věc rozsouzenou, a není proto k podání žaloby oprávněn. Podotýkám, že dceři bylo v této době již 40 let a s popřením otcovství vyslovila souhlas. Koneckonců i testy DNA byly provedeny na její popud. ESLP shledal porušení čl. 8 EÚLP spolu s čl. 14 EÚLP zaručujícím zákaz diskriminace. ESLP dospěl k závěru, že rozdílné zacházení mezi stěžovatelem a právními otci a matkami v situacích, kdy je otcovství určeno na základě některé právní domněnky a nikoli soudním rozhodnutím, nebylo proporcionální.¹²⁶ ESLP nevyslovil, že by takové rozdílné zacházení bylo samo o sobě

¹²³ Rozhodnutí ESLP ze dne 19.10.1999, *Yildirim proti Rakousku*, č. 34308/96, bod 28.

¹²⁴ Rozsudek ESLP ze dne 8.1.2007, *Kňákal proti České republice*, č. 39277/06.

¹²⁵ Rozsudek ESLP ze dne 10.10.2006, *Paulík proti Slovensku*, č. 10699/05.

¹²⁶ Rozsudek ESLP ze dne 10.10.2006, *Paulík proti Slovensku*, č. 10699/05, bod 59.

nepřípustné. V tomto konkrétním případě však způsobilo, že stěžovatel neměl k dispozici žádný postup, jak napadnout soudem určené otcovství, zatímco jiné osoby v obdobné situaci jej měly. ESLP uzavřel, že slovenská právní úprava vůbec neumožnila zohlednit zvláštní okolnosti stěžovatelova případu, jako například věk, osobní situaci a postoj dalších dotčených osob.¹²⁷

ESLP v této souvislosti odkázal na dřívější rozsudek ve věci *Kroon a další proti Nizozemsku*¹²⁸, ve kterém dovedl, že cílem čl. 8 EÚLP je ochrana jednotlivce před svévolným jednáním orgánů veřejné moci. Kromě toho však existují i pozitivní povinnosti státu vyplývající z účinného respektování rodinného a soukromého života. Hranice mezi pozitivními a negativními povinnostmi nelze přesně definovat. V obou kontextech je třeba zohlednit spravedlivou rovnováhu, kterou musíme najít mezi protichůdnými zájmy jednotlivce a společnosti jako celku, přičemž v obou kontextech má stát určitý prostor pro uvážení.¹²⁹ Právní otcovství nemůže převládat nad biologickou a sociální realitou, pokud neodpovídá přáním dotčených osob a nikomu nepřináší žádný užitek. Opačný přístup by byl, i přes existenci určitého prostoru státu pro vlastní uvážení, neslučitelný s pozitivní povinností státu zajistit účinný respekt k rodinnému a soukromému životu.¹³⁰

Na závěr chci okrajově zmínit případ *Rasmussen proti Dánsku*¹³¹. V tomto případě ESLP své rozhodnutí založil mj. i s ohledem na skutečnost, že dítě samotné disponovalo popěrným právem. Jinak řečeno, zájem dítěte byl ze strany ESLP posuzován i z hlediska existence právní možnosti dítěte zvrátit případný nesoulad biologické a právní reality.

3.3.4 Dílčí závěr

Na výše uvedených případech řešených na půdě ESLP jde jasně vidět, že posuzování a vyvažování zájmů všech dotčených osob je nezbytnou součástí rozhodování o popření otcovství ve výjimečných případech, tj. v českém kontextu po uplynutí popěrných lhůt. ESLP vymezuje situace, v jakých je třeba upřednostnit zájem dítěte a v jakých naopak dalších dotčených osob. Všechny případy však mají společné právě to, že se vždy jedná o vzájemné vyvažování často protichůdných zájmů. Rozbor této judikatury mě pouze utvrdil v názoru o neudržitelnosti postoje Nejvyššího soudu. Mám za to, že zájmy všech dotčených osob by neměly být bez dalšího opomenuty. Naopak je vždy nutné zohlednit konkrétní okolnosti

¹²⁷ Rozsudek ESLP ze dne 10.10.2006, *Paulík proti Slovensku*, č. 10699/05, bod 58.

¹²⁸ Rozsudek ESLP ze dne 27.10.1994, *Kroon a další proti Nizozemsku*, č. 18535/91.

¹²⁹ Tamtéž, bod 31.

¹³⁰ Tamtéž, bod 40.

¹³¹ Rozsudek ESLP ze dne 28.11.1984, *Rasmussen proti Dánsku*, č. 8777/79.

případu, tj. individuální situace dotčených osob a na základě nich vyvodit závěr o nutnosti (ne)prominutí zmeškání popěrné lhůty.

S ohledem na výše uvedené jsem toho názoru, že tyto případy ověřují výše předestřené teze E. Horníčkové. Respektování soukromého a rodinného života zaručeného v čl. 8 EÚLP vyžaduje, aby soudy v těchto případech pečlivě zvážily všechny relevantní aspekty. K tomu, aby české soudy naplnily požadavky ESLP a rozhodovali tak v souladu s EÚLP¹³², je dle mého názoru nezbytné přiklonit se k extenzivnějšímu výkladu veřejného pořádku ve smyslu § 792 OZ, než jaký je v současnosti zastáván Nejvyšším soudem. Jsem přesvědčena, že interpretace veřejného pořádku a zájmu dítěte ve smyslu § 792 OZ prezentovaná E. Horníčkovou lépe odpovídá evropským standardům a taktéž požadavku eurokonformního výkladu¹³³.

¹³² Která je součástí ústavního pořádku ČR. K tomu viz např. nález Ústavního soudu ze dne 15.11.2006, sp. zn. I. ÚS 310/05.

¹³³ Který je významný z hlediska aplikační přednosti mezinárodních smluv dle čl. 10 Ústavy v případě rozporu s vnitrostátním zákonem.

4 Zájem dítěte

V této kapitole se dostáváme ke druhému požadavku, který je nezbytné naplnit pro umožnění popření otcovství po uplynutí popěrné lhůty dle § 792 OZ – zájmu dítěte. Stejně jako veřejný pořádek i zájem dítěte záměrně spadá do kategorie neurčitých právních pojmů. Není možné zákonem vymezit všechny situace, které mohou nastat, je proto legitimní ponechat prostor pro přizpůsobení se aktuálním společenským podmínkám. Dále nesmíme opomínat, že každé dítě je jiné a obsah nejlepšího zájmu dítěte musíme vztahovat vždy ke konkrétnímu dítěti a s ohledem na individuální okolnosti každého případu.¹³⁴

4.1 Zájem dítěte jako přední hledisko při jakékoli činnosti týkající se dětí

Nejlepší zájem dítěte je obecný koncept a zároveň nosná zásada rodinného práva, kterou obecně zakotvuje čl. 3 ÚPD: „*Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárními orgány.*“ OZ pracuje s pojmem zájem dítěte na několika místech, přičemž upuštění od označení „nejlepší“ nic nemění na podstatě a míry ochrany, která by měla být na základě této zásady dítěti poskytována.¹³⁵

Nejvyšší soud nejlepší zájem dítěte vymezil následovně: „*Uvedená zásada plní funkci vyvažování (poměrování) v kolizích mezi konkrétními lidskými právy, zprostředkovává řešení konfliktů mezi takovými subjektivními právy a to přirozeně včetně práv dítěte... K pochopení obsahu této zásady je třeba vzít v úvahu, že čl. 3 odst. 1 Úmluvy vyžaduje, aby nejlepší zájem dítěte byl předním hlediskem při jakékoliv rozhodovací činnosti týkající se dětí. Z užití výrazu přední (primary) a nikoliv prvořadý (paramount) je dovozováno, že nejlepší zájem dítěte má být mezi jinými zájmy zvažován na prvním místě a má mu být dán větší význam než jiným zájmům, nemusí mít nicméně za všech okolností absolutní prioritu...“¹³⁶*

S cílem poskytnout návod na řádnou aplikaci zásady nejlepšího zájmu dítěte vymezil Výbor OSN pro práva dítěte tuto zásadu jako tříložkový koncept skládající se ze složky hmotněprávní, interpretační a procesní. Hmotněprávní složka charakterizuje subjektivní základní právo dítěte, aby byl jeho zájem ostatními zohledněn a realizován. Interpretační složka vyžaduje takový výklad právního ustanovení, který nejlepší zájem dítěte nejúčinněji prosazuje. Procesní složka se projevuje tím, že do rozhodovacího procesu týkajícího se dítěte musí být

¹³⁴ WESTPHALOVÁ, Lenka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 782. Dostupné z: databáze beckonline.cz.

¹³⁵ PSUTKA, Jindřich. *Péče o jmění nezletilého dítěte*. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 69.

¹³⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26.4.2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011.

zahrnuto vyhodnocení možného pozitivního či negativního dopadu konečného rozhodnutí na dítě. Současně jsou vyžadovány určité procesní záruky, proto musí z odůvodnění rozhodnutí vyplývat, že bylo k zájmu dítěte přihlédnuto a jakým způsobem, tj. jaké konkrétní úvahy a hlediska byla vzata v potaz a jejich vzájemné zhodnocení.¹³⁷

Výbor OSN pro práva dítěte rovněž demonstrativním výčtem zakotvil sedm základních faktorů, které mají být v procesu zjišťování nejlepšího zájmu dítěte vzaty do úvahy, a to:

- 1) názor dítěte
- 2) identita dítěte
- 3) ochrana rodinného prostředí a navázaných vztahů
- 4) péče, ochrana a bezpečnost dítěte
- 5) zranitelné postavení dítěte
- 6) právo dítěte na zdraví
- 7) právo dítěte na vzdělání.¹³⁸

Tato základní hlediska by měla být posuzována ve vzájemných souvislostech a vztahu ke konkrétnímu případu. Jednotlivé prvky se neuplatní vždy, neboť ne všechny z nich budou relevantní pro každý případ. Obsah těchto faktorů se bude nutně lišit dítě od dítěte v závislosti na konkrétních okolnostech. Stejně tak se bude lišit míra jejich významu v celkovém hodnocení. V rozporu s nejlepším zájmem dítěte by však nepochybně bylo upřednostnění jednoho dílčího zájmu před druhým bezdůvodně.¹³⁹

Zájem dítěte je ze své podstaty interpersonální povahy, tzn. při rozhodování je nutné posuzovat případný střet zájmu dítěte a jiných zúčastněných osob, kupříkladu rodičů či sourozenců, ale také střet jednotlivých složek zájmu dítěte.¹⁴⁰ V tomto ohledu lze částečně souhlasit s dílčím závěrem Nejvyššího soudu o posuzování zájmů dotčených osob v řízení o prominutí zmeškání popěrné lhůty v rámci kritéria zájmu dítěte.¹⁴¹ Tento závěr však v kontextu § 792 OZ nemůže dle mého názoru obstát spolu se stanoviskem o striktním oddělování zájmu dítěte a kritéria veřejného pořádku. Pokud připustíme, že mají být zájmy

¹³⁷ Obecný komentář č. 14 k právu dítěte na uplatňování jeho nejlepšího zájmu jako předního hlediska, bod I. A. [online]. 2013 [cit. 2024-3-13]. Dostupné z: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPrICAqhKb7yhsqIkirKQZLK2M58RF%2F5F0vEAXPu5AtSWvliDPBvwUDNUfn%2FyTqF7YxZy%2Bkauw11KCIJiE%2Bu1sW0TSbyFK1MxqSP2oMIMyVrOBPKcB3Y1%2FMB>

¹³⁸ Tamtéž, bod V. A. 1. K podrobnostem viz např. WESTPHALOVÁ, Lenka. In: WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Nástroje řešení rodičovských konfliktů*. Praha: Leges, 2021, s. 85-90.

¹³⁹ WESTPHALOVÁ, Lenka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 785. Dostupné z: databáze beckonline.cz.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 783.

¹⁴¹ Viz podkapitola 3.2.1. této práce

dotčených osob zkoumány v rámci kritéria zájmu dítěte, ale současně setrváme na tom, že zájem dítěte není součástí veřejného pořádku, může to v konečném důsledku nadále vést k nezohlednění jednotlivých zájmů dotčených osob. O to více za situace, kdy Nejvyšší soud zastává velice restriktivní výklad veřejného pořádku ve smyslu § 792 OZ.

4.2 Zájem dítěte v intencích § 792 OZ

Interpretace zájmu dítěte v intencích § 792 OZ není oproti veřejnému pořádku natolik problematická. Zájem dítěte je vnímán jako kritérium subjektivní povahy, jehož obsah je spatřován ve snaze o harmonizaci právního, sociálního a biologického rodičovství a taktéž v právu dítěte znát své rodiče ve smyslu čl. 7 ÚPD, které v sobě zahrnuje i právo své rodiče neznat.¹⁴² Současně by mělo být zkoumáno, zda je změna statusového poměru dítěti ku prospěchu či nikoli.¹⁴³

Shodně se k tomuto staví R. Šínová, která navíc zdůrazňuje, že zájem dítěte nelze posuzovat pouze z hlediska majetkového, tj. z pohledu plnění vyživovací povinnosti. Dle R. Šínové bude zájem dítěte na popření otcovství po uplynutí popěrných lhůt naplněn především v případech neexistence sociální vazby mezi dítětem a právním otcem, který se nikterak nepodílí na jeho výchově ani výživě. Nadto dítě žije se svým biologickým otcem, který zároveň plní roli rodiče sociálního. Taktéž v případě zletilého dítěte, které je finančně nezávislé a mezi ním a právním otcem není žádná sociální vazba.¹⁴⁴

K požadavku souladu mezi právním, biologickým a sociálním rodičovstvím Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 14.7.2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010, uvedl, že tento je nepochybně v zájmu dítěte. Avšak dodal, že pokud v individuálním případě nelze dobře dosáhnout tohoto souladu, je nutné s ohledem na specifické okolnosti případu zvážit, který z uvedených aspektů převažuje. Z uvedeného lze z opačného úhlu pohledu dovodit, že pokud se matriční zápis opírá alespoň o existující sociální vazby mezi právním otcem a dítětem, pak nesoulad právního a biologického otcovství nemusí být bez dalšího právně neudržitelný.

Obdobné závěry vyplývají i z nálezu Ústavního soudu ze dne 21.5.2019, sp. zn. II. ÚS 1741/18, který v bodě 27. vyzdvihl sociální realitu rodičovství. Konstatoval, že i když právní úprava rodičovství musí respektovat biologickou realitu, požadavek shody právního a biologického otcovství není absolutní. K tomuto dále uvedl, že právní vztah dítěte a otce není

¹⁴² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 552. Dostupné z: databáze beckonline.cz.

¹⁴³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9.8.2021, sp. zn. 24 Cdo 1450/2021.

¹⁴⁴ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-793. Velký komentář. Svazek IV/1*. Praha: Leges, 2016, s. 982-983.

pouze „*mechanickou reflexí existence biologického vztahu, nýbrž s postupem času se může i při absenci tohoto vztahu vyvinout mezi právním otcem a dítětem taková sociální a citová vazba, jež z hlediska práva na ochranu soukromého a rodinného života bude požívat právní ochrany.*“

Ve vztahu k právnímu otci se k tomuto Ústavní soud vyslovil v usnesení ze dne 23.6.2020, sp. zn. I. ÚS 1449/20: „*Trvání právního otcovství, aniž by odpovídalo biologické realitě, neznamená vždy a bez dalšího porušení základního práva právního otce na soukromý a rodinný život ze strany veřejné moci.*“

Podotýkám však, že nesmíme biologickou realitu upozadit zcela. Tím by mohlo dojít k porušení práva otce na soukromý a rodinný život zakotveného v čl. 8 EÚLP a také práva dítěte znát svůj původ spolu s právem dítěte na péči ze strany jeho genetických rodičů zakotvené v čl. 7 ÚPD. Koneckonců jak uvedl Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 23.8.2017, sp. zn. 21 Cdo 1369/2015: „*Příbuzenství sleduje přirozený stav věcí, tedy kdo je skutečným rodičem dítěte, jako danou a neměnnou hodnotu, která je objektivně zjistitelná na základě vědeckého poznání.*“ Z. Králíčková uvádí, že sociální rovinu otcovství nelze podceňovat, ale ani přeceňovat.¹⁴⁵ Dalo by se říct, že k tomu, aby byl upřednostněn sociální aspekt otcovství, musel by tento dosahovat určité kvality a stupně, který by v konkrétním případě převážil nad biologickou realitou.

Ke zkoumání nejlepšího zájmu dítěte ve vztahu k § 62 ZOR, což lze plně užít i pro účely řízení dle § 792 OZ, se Nejvyšší soud dle mého názoru zcela výstižně vyjádřil takto: „*Rozhodování třetích osob o nejlepších zájmech dítěte vychází z uspokojení základních potřeb dítěte (výživa, bydlení, zdraví), jeho rozvoje, názorů a přání dítěte, totožnosti dítěte, citového spojení, jeho zdraví, bezpečí, ochrany, zaopatření, péče, soudržnosti rodiny, trvalosti domova, vazeb dítěte na kamarády, ze školních vztahů, rizik náhradní péče, kulturního pozadí či náboženské víry. Samotné rozhodnutí pak musí sledovat cíl stabilního a nikoliv přechodného řešení, které sleduje skutečně dlouhodobé zájmy dítěte.*“¹⁴⁶

Lze uzavřít, že komentářová literatura i judikatura vymezuje základní parametry obsahu zájmu dítěte ve intencích § 792 OZ, se kterými se dá plně ztotožnit. Nedílnou součástí zjišťování jeho obsahu a konečného rozhodnutí vždy musí být konkrétní okolnosti daného případu. Za tímto účelem je nezbytné do procesu zapojit i samotné dítě a řádně uplatnit jeho participační práva zaručená čl. 12 ÚPD. Výbor OSN pro práva dětí označuje participační práva dítěte spolu se zákazem diskriminace, právem na život a nejlepším zájmem dítěte za jeden ze čtyř obecných principů ÚPD. Zároveň zdůrazňuje propojení čl. 3 a čl. 12 ÚPD, které jsou

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26.4.2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011.

neoddělitelné a vzájemně se doplňují. Čl. 3 ÚPD nemůže být řádně aplikován, pokud nejsou naplněny požadavky čl. 12 ÚPD.¹⁴⁷

Vnitrostátní úprava zakotvuje participaci dítěte v soudním řízení v § 867 OZ, který soudu stanovuje povinnost poskytnout dítěti informace potřebné k vytvoření si vlastního názoru a možnost tento názor sdělit. Schopnost informací přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit má být dle zákona posuzována na základě subjektivního hlediska – věku a rozumové vyspělosti dítěte. Vyvratitelnou domněnkou je za tímto účelem stanovena věková hranice dvanácti let. Pokud soud zjistí, že dítě starší dvanácti let není schopno formulovat své názory, měl by jeho názor zjistit, stejně jako u dítěte mladšího dvanácti let, zprostředkovaně, tj. vyslechnout za něj jinou osobu, jejíž zájmy nejsou v rozporu se zájmy dítěte. Pokud naopak zjistí, že dítě mladší dvanácti let je schopno přijmout informaci o situaci, musí ho do rozhodovacího procesu zapojit.¹⁴⁸

Názoru dítěte by měl soud věnovat patřičnou pozornost a jeho zohlednění řádně odůvodnit. Nesmí však přenést odpovědnost za rozhodnutí na dítě. Konečné rozhodnutí nelze založit na přání dítěte bez dalšího.¹⁴⁹ Názor dítěte totiž může být objektivně v rozporu s jeho nejlepším zájmem. V takovém případě je soud oprávněn korigovat názor dítěte zejména s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost s cílem naplnění nejlepšího zájmu dítěte jako nejvyššího imperativu.¹⁵⁰

4.3 Vzájemný vztah veřejného pořádku a zájmu dítěte

V podkapitole 3.2.3 této práce jsem nastínila, že závěr Nejvyššího soudu spočívající v tvrzení, že veřejný pořádek v intencích § 792 OZ je možné striktně oddělit od zájmu dítěte, je dle mého názoru nesprávný. A dále, že je v tomto směru nutné dát za pravdu E. Horníčkové, která dospěla k závěru, že zájem dítěte i zájmy dotčených osob jsou výšečí kritéria veřejného pořádku, nikoli samostatnou kategorií.

Nadto uvádím, že inkluzivní přístup nepřímo naznačil taktéž Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 30.3.2021, sp. zn. 24 Cdo 3536/2020, ve kterém zopakoval, že je veřejný

¹⁴⁷ Obecný komentář č. 14 k právu dítěte na uplatňování jeho nejlepšího zájmu jako předního hlediska, bod IV. B. 3. [online]. 2013 [cit. 2024-3-14]. Dostupné z:

<https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPrCAqhKb7yhsqIkirKQZLK2M58RF%2F5F0vEAXPu5AtSWvliDPBvwUDNUfn%2FyTqF7YxZy%2Bkauw11KCIJiE%2BuIIsW0TSbyFK1MxqSP2oMIMyVrOBPKcB3Y1%2FMB>

¹⁴⁸ WESTPHALOVÁ, Lenka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 791-792. Dostupné z: databáze beckonline.cz

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 788.

¹⁵⁰ Viz nález Ústavního soudu ze dne 26.8.2010, sp. zn. III. ÚS 3007/2009.

pořádek odrazem požadavku stability ve statusových poměrech, která však nesmí být samoučelná. Dále zdůraznil, že matriční zápis nesmí mást a pokud nemá oporu v biologické a sociální realitě otcovství, nelze trvat na jeho stabilitě. Nadto však oproti dřívějšímu rozhodnutí Nejvyššího soudu¹⁵¹ dodal, že v tomto směru podmínka veřejného pořádku kopíruje i zájem dítěte. Můžeme si tedy všimnout nového vzhledu na danou problematiku. Z tohoto nepatrného náznaku lze dovodit, že kritérium veřejného pořádku a zájmu dítěte skutečně nelze striktně oddělovat, neboť minimálně v části se svým obsahem shodují. V tomto spatřuji posun správným směrem. Nejvyšší soud se však své úvaze podrobněji nevěnoval. Ve zbytku doslovně převzal předchozí stanovisko a ve svém důsledku tak setrval na velice restriktivním teoretickém pojetí veřejného pořádku. Pro úplnost však uvádím, že v tomto případě bylo prominutí zmeškání popěrné lhůty shledáno jako důvodné, jelikož skutkový stav v daném případě odpovídal i takto striktnímu výkladu § 792 OZ. Otcovství bylo totiž určeno na základě předchozího podvodného jednání matky dítěte.

Uvedené stanovisko Nejvyššího soudu podporuje výše prezentované teze E. Horníčkové, potažmo i D. Frintové, která poznamenala, že vzájemný poměr mezi veřejným pořádkem a zájmem dítěte je nezbytné vnímat inkluzivně.¹⁵² D. Frintová dále uvádí, že zájem dítěte je tak silným imperativem, že je téměř nemožné, aby se neřadil do souboru pravidel, na nichž je nutné bezvýhradně trvat. Jinak řečeno, nelze si dobře představit, že by stál mimo veřejný pořádek.¹⁵³ Uvedené odpovídá i úvaze Z. Králíčkové, která připouští pouze zdánlivou kolizi těchto chráněných zájmů. Současně zdůrazňuje, že v případě této teoretické kolize, je nezbytné dát větší váhu zájmu dítěte, o který jde v těchto věcech především.¹⁵⁴

Uvedené plně koresponduje s tím, že E. Horníčková jako jedno z definičních kritérií veřejného pořádku vymezila posuzování zájmu dítěte na dosažení souladu biologického, právního a sociálního rodičovství, právo na respektování rodinného a soukromého života dítěte, včetně práva dítěte znát své rodiče a právo dítěte na zachování své totožnosti ve smyslu čl. 8 ÚPD. Nadto zdůraznila, že je za současného stavu právní úpravy nutné zohlednit také neexistenci popěrného práva dítěte.¹⁵⁵

¹⁵¹ Podrobně analyzováno v podkapitole 3.2.1 této práce

¹⁵² FRINTOVÁ, Dita. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář...*, § 792 [cit. 16.2.2024]. Dostupné z: databáze ASPI.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 552. Dostupné z: databáze beckonline.cz.

¹⁵⁵ HORNÍČKOVÁ, Erika. Veřejný pořádek a zájem dítěte v intencích ustanovení § 792 OZ. *Bulletin advokacie*. 2022, č. 1-2, s. 33-34.

Nesmíme však opomenout skutečnost, že v souladu s čl. 1 ÚPD se tato uplatní pouze ve vztahu k dětem nezletilým. To znamená, že zájem dítěte dle čl. 3 ÚPD má být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se „pouze“ nezletilých dětí. Jinak řečeno, pokud se navrhuje popření otcovství dítěte zletilého, nevztahuje se na něj zvláštní ochrana ÚPD. V takovém případě je nezbytné jeho zájem posuzovat na stejné úrovni se zájmy dalších dotčených osob a jiných podstatných hledisek.¹⁵⁶

Po zohlednění všech relevantních aspektů se přikláním k názoru, že kritérium zájmu dítěte, stejně jako právo dotčených osob na ochranu jejich rodinného a soukromého života zaručeného čl. 8 EÚLP, je nedílnou součástí veřejného pořádku. Zakotvení kritéria zájmu dítěte vedle veřejného pořádku se proto na první pohled může zdát nadbytečné, ale není tomu tak. Výslovné uvedení požadavku zájmu dítěte v § 792 OZ lze vnímat jako zdůraznění jeho priority při rozhodování o prominutí zmeškání popěrné lhůty v případech dětí chráněných ÚPD, tj. dětí nezletilých.¹⁵⁷

¹⁵⁶ FRINTOVÁ, Dita. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář...*, § 792 [cit. 16.2.2024]. Dostupné z: databáze ASPI. K tomu srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24.9.2014, sp. zn. 30 Cdo 1982/2012.

¹⁵⁷ HORNÍČKOVÁ, Erika. Veřejný pořádek a zájem dítěte v intencích ustanovení § 792 OZ. *Bulletin advokacie*. 2022, č. 1-2, s. 34.

5 Úvahy de lege ferenda

V předcházejících částech práce jsem se zabývala analýzou aktuální právní úpravy popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt. Dospěla jsem k závěru, že se oproti předchozí právní úpravě jedná o krok správným směrem. Navzdory tomuto pozitivnímu posunu nová právní úprava trpí nedostatky, které brání jejímu plnému efektivnímu fungování. V této kapitole se zaměříme na nejpalcivějších z nich.

5.1 Popěrné právo dítěte

Občanský zákoník nezakotvil popěrné právo dítěte, ačkoli s jeho zavedením původní vládní návrh občanského zákoníku počítal a v odborných komisích nebylo zpochybňováno.¹⁵⁸ Neexistenci popěrného práva dítěte považují za obrovský nedostatek české právní úpravy. V rámci celé této práce pracuji s tezí, že je zájem dítěte v současnosti velice silným imperativem, který nelze upozadit. Na jedné straně se oháníme zvýšenou ochranou dítěte, na druhou stranu mu nedáváme jakoukoli možnost ovlivnit své statusové poměry, což je absurdní. Nutno podotknout, že se český zákonodárce v porovnání s ostatními evropskými zeměmi vydal zcela opačným směrem. V řadě evropských právních řádech je v tomto směru dítě favorizováno. Nejenže je zakotveno jeho popěrné právo, dokonce je v mnoha případech oproti ostatním aktivně legitimovaným osobám nějakým způsobem zvýhodněno.

Kupříkladu si můžeme uvést rakouskou právní úpravu, dle které dítě může popírat otcovství kdykoli, tzn. není oproti ostatním osobám vůbec omezeno popěrnou lhůtou.¹⁵⁹ Italská právní úprava pak dítě omezuje tím, že návrh na popření otcovství může podat nejdříve po dosažení zletilosti, popěrnou lhůtu však dítěti taktéž nestanovuje.¹⁶⁰ Lotyšské právo omezuje popěrné právo dítěte dvouletou lhůtou, jejíž počátek závisí na tom, kdy se dítě dozvědělo o okolnostech vylučujících otcovství. Pokud se o nich dozvědělo před dosažením zletilosti, pak může otcovství popírat do dvou let od dosažení zletilosti. Pokud se o nich dozvědělo po dovršení zletilosti, náleží mu popěrné právo dva roky od tohoto okamžiku.¹⁶¹ Inspirací může být i slovenská právní úprava, která zakotvuje popěrné právo dítěte až pro případ uplynutí popěrných lhůt rodičům. Dítě samotné žádnou lhůtou omezeno není. Jediným předpokladem pro připuštění návrhu na popření otcovství je zájem dítěte.¹⁶²

¹⁵⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 537. Dostupné z: databáze beckonline.cz.

¹⁵⁹ Viz § 153 odst. 3 ABGB. Dostupné z: <https://www.jusline.at/gesetz/abgb/paragraf/153>

¹⁶⁰ Viz čl. 244 Codice Civile. Dostupné z: <https://www.altalex.com/documents/news/2014/08/22/della-filiazione>

¹⁶¹ Viz čl. 149 Civillikums. Dostupné z: <https://likumi.lv/ta/id/90223>

¹⁶² § 96 zákona č. 36/2005 Z. z., zákon o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ve znění pozdějších předpisů.

Současná právní úprava chrání dítě zcela nedostatečně i v porovnání s předchozím ZOR, který umožňoval nejvyššímu státnímu zástupci podat návrh na popření otcovství po uplynutí lhůty některého z rodičů. Zájem dítěte tak byl do určité míry chráněn alespoň tímto způsobem. Ingerenci orgánu veřejné moci zakotvuje OZ pouze částečně. Zahájit řízení o popření otcovství ex offio je za současné právní úpravy v souladu § 793 OZ z neznámého důvodu umožněno pouze u otcovství určeného na základě druhé domněnky otcovství. V tomto směru je současná právní úprava nedostatečná i ve vztahu k právům putativního otce.

Právní úprava popěrného práva dítěte se v evropských zemích značně odlišuje, ačkoliv ve většině z nich je v určité podobě zakotveno. Není jednoduché určit, která z nich je nejefektivnější. Zdá se, že lotyšská úprava představuje kompromisní řešení, které rozlišuje mezi dobou před a po dosažení zletilosti dítěte. Toto rozlišování zohledňuje různé stupně vnímavosti a zralosti dítěte. Lhůta dvou let je dostatečně dlouhá na to, aby se dítě dozvědělo o relevantních skutečnostech a aby se mohlo svobodně rozhodnout, zda chce otcovství popřít. V odůvodněných výjimečných případech by tato lhůta mohla být prominuta v souladu s § 792 OZ.

Jsem přesvědčena, že zakotvení popěrného práva dítěte je nezbytným krokem k posílení ochrany jeho práv a dosažení souladu s moderními evropskými standardy. Konkrétní podoba této úpravy by měla být předmětem odborné diskuse. Věřím, že výše uvedené argumenty pro ni otevírají prostor.

5.2 Ochrana putativního otce

Občanský zákoník nepřiznává popěrné právo ani domnělému biologickému otci dítěte. Nutnost jeho zavedení oproti popěrnému právu dítěte nevnímám tak striktně. Benevolentnější je v této otázce i ESLP, který ve věci Ahrens proti Německu vyslovil: „*čl. 8 Úmluvy může být interpretován tak, že ukládá členským státům povinnost zkoumat, zda je v nejlepším zájmu dítěte dovolit biologickému otci, aby si vytvořil vztah s dítětem, např. tím, že mu budou poskytnuta práva na kontakt. V důsledku toho biologický otec nesmí být zcela vyloučen ze života dítěte, pokud zde nejsou relevantní důvody týkající se nejlepších zájmů dítěte, aby se tak stalo. To však podle Úmluvy nemusí nutně znamenat povinnost dovolit biologickému otci zpochybnit postavení právního otce.*“¹⁶³

Zdá se, že české soudy se ve vztahu k putativním otcům snaží respektovat judikaturu ESLP. Nejvyšším soudem bylo dovozeno, že ve výjimečných případech lze putativnímu otci aktivní

¹⁶³ Rozsudek ESLP ze dne 22.3.2012, *Ahrens proti Německu*, č. 45071/09, bod 74.

legitimaci k popření otcovství přiznat.¹⁶⁴ Ústavní soud možnost participace biologického otce na životě jeho dítěte za současného právního stavu spatřuje v určení příbuzenství dle § 771 OZ s navazujícím určením styku dle § 927 OZ, nebo přímo na základě § 927 OZ.¹⁶⁵ Podotýkám ovšem, že současně vyzval zákonodárce k revizi aktivně legitimovaných osob k podání návrhu na popření otcovství, pokud jde o otcovství založeného první domněnkou.¹⁶⁶

Pokud pomineme participaci biologického otce na základě § 927 OZ a zaměříme se pouze na oblast popírání otcovství, má za současné právní úpravy putativní otec pouze jedinou možnost, a to podat podnět k zahájení řízení ex offo dle § 793 OZ. Zákon však umožňuje soudu zahájit řízení o popření otcovství bez návrhu jen tehdy, pokud bylo určeno na základě druhé domněnky. Dané ustanovení má primárně chránit zjevné zneužití práva, avšak jak jsme si objasnili v podkapitole 2.1 je nutné ho ve vztahu k putativním otcům vnímat šířeji. V kontextu posílení práv putativních otců přichází v úvahu umožnění zahájení řízení o popření otcovství soudem ex offo i v případě první domněnky. Kladně se k tomuto staví Z. Králíčková.¹⁶⁷

Ochranu putativních otců považuje za nedostatečnou i R. Šínová, která však zakotvení řízení ex offo i v případě první domněnky otcovství nevnímá jako nejlepší řešení. Zdůrazňuje primární účel daného ustanovení a skutečnost, že by tímto postupem bylo zasahováno nejen do určování otcovství, ale fakticky i do institutu manželství, k čemuž existují jiné instituty jako např. prohlášení manželství za neplatné. Z tohoto důvodu považuje de lege ferenda za vhodnější přiznat popěrné právo dítěti i putativnímu otci.¹⁶⁸

Pro zakotvení popěrného práva domnělého otce se vyslovuje i D. Frintová, která upozorňuje na těžkopádnost jednak současné konstrukce zapojení biologických otců do života dítěte pomocí § 771 a § 927 OZ, jednak dovozování popěrného práva putativního otce judikaturou.¹⁶⁹ S tímto postojem se plně ztotožňuji, současnou ochranu práv a zájmů putativních otců považuji za neefektivní a neforemnou.

Mám za to, že de lege ferenda by mělo být zakotveno popěrné právo dítěte i domnělého otce, který by pak stejně jako matrikový otec a matka mohli výjimečně dosáhnout popření otcovství i po uplynutí popěrných lhůt. Zásah soudu ex offo by byl nadále možný pouze

¹⁶⁴ K tomu srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25.5.2016, sp. zn. 21 Cdo 5086/2014. A dále rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.1.2021, sp. zn. 21 Cdo 19/2018.

¹⁶⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 16.5.2017, sp. zn. II. ÚS 3122/16, bod 57-59.

¹⁶⁶ Tamtéž, bod 60.

¹⁶⁷ Viz KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In: KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II...*, s. 537. Dostupné z: databáze beckonline.cz.

¹⁶⁸ ŠÍNOVÁ, Renáta. In: MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník § 655-793...*, s. 988-989.

¹⁶⁹ FRINTOVÁ, Dita. In: ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář...*, § 785 [cit. 27.2.2024]. Dostupné z: databáze ASPI.

u otcovství založeného druhou domněnkou a jeho primární účel v podobě zabránění zjevného zneužití práva by byl plně naplněn.

5.3 Legislativní úprava § 792 OZ

V kapitole 3. a 4. této práce jsem se zabývala podrobnou analýzou soudobého výkladu § 792 OZ týkajícího se popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt. Na základě zhodnocení judikatury Nejvyššího soudu a odborné literatury jsem dospěla k závěru, že stávající výklad přijatý Nejvyšším soudem je problematický a nekoresponduje s ochranou práv dítěte ani dalších dotčených osob. Zásadní otázkou tak zůstává, jestli a popř. jakým způsobem tuto situaci legislativně upravit. V úvahu přichází stanovení demonstrativního výčtu hledisek, které by byl soud povinen při rozhodování o (ne)prominutí zmeškání popěrné lhůty zkoumat. V tomto odkazuji na závěry E. Horníčkové vymezené v podkapitole 3.2.2, které dle mého názoru plně odpovídají výkladu čl. 8 EÚLP vysloveného ESLP a stejně tak i nejlepšímu zájmu dítěte. Takto vymezená definiční kritéria veřejného pořádku by dle mého názoru mohla být vtělena do § 792 OZ.

Vzhledem k recentním judikaturním závěrům mám za to, že demonstrativní výčet daných hledisek by lépe zajistil soulad se závěry ESLP, ale také větší míru předvídatelnosti v rozhodování soudů. Jedná se o hlediska relativně obecná, která ponechávají prostor pro přizpůsobení se měnícím společenským podmínkám bez nutnosti jednotlivé reakce zákonodárce, avšak zároveň otevírají prostor pro individuální posouzení specifických okolností každého případu. Problematika popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt je komplexní a neexistuje na ni jednoduché řešení. Zvolená legislativní změna by měla reflektovat zejména ochranu práv dítěte, ale neopomínat i zájmy dalších dotčených osob. Otevřená odborná diskuse je v tomto ohledu nezbytná pro nalezení optimálního řešení.

Závěr

Hlavním cílem této práce bylo provést výklad neurčitých právních pojmů veřejný pořádek a zájem dítěte v kontextu ust. § 792 občanského zákoníku a vymezit jejich vzájemný vztah. Za tímto účelem byla užita kritická analýza právní úpravy a judikatury doplněná o metodu popisnou.

Dílčí otázka týkající se přínosu změny koncepce popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt oproti předchozí právní úpravě byla zodpovězena v kapitole 2. Upuštění od možnosti ingerence nejvyššího státního zástupce se v obecné rovině ukázalo jako prospěšné.

V rámci kapitoly 3. byl porovnán výklad kritéria veřejného pořádku zastávaný Nejvyšším soudem a části odborné veřejnosti, přičemž byl zjištěn nesoulad mezi jednotlivými závěry. Nejvyšší soud veřejný pořádek soustavně charakterizuje jako stav, ke kterému je nutné přistupovat konzistentně bez ohledu na specifické okolnosti daného případu. Jinými slovy, zdůrazňuje jeho ryzí objektivní charakter a kategoricky ho separuje od kritéria zájmu dítěte.

Daná interpretace se ukázala jako příliš restriktivní a dostatečně nereflektující ochranu práva na soukromý a rodinný život dotčených osob – dítěte, matky, právního otce a putativního otce. Nejvyšší soud považuje za nepřipustné zohledňovat tyto zájmy v rámci kritéria veřejného pořádku. Část odborné veřejnosti tvrdí opak a zdůrazňuje nutnost inkluzivního chápání obou kritérií. Prominutí zmeškání popěrné lhůty by mělo být dle judikatury ESLP založeno na vyvažování zájmů dotčených osob a zachování právní jistoty. Mám za to, že soudobým přístupem Nejvyššího soudu nemůže být tento požadavek plně naplněn. Z tohoto důvodu jsem se přiklonila k názoru, že zájem dítěte i právo jednotlivce na soukromý a rodinný život je nedílnou součástí veřejného pořádku ve smyslu § 792 OZ.

V následující kapitole bylo zjištěno, že zájem dítěte je v kontextu popírání otcovství spatřován v právu dítěte znát svůj původ a v dosažení souladu mezi právním, biologickým a sociálním rodičovstvím. Požadavek tohoto souladu však není absolutní. Pokud ho není možné dosáhnout, je rozhodující převažující aspekt. To nic nemění na skutečnosti, že by měl být zájem dítěte bráněn jako prioritní hodnota a měl by být řádně zohledňován. V této souvislosti byl potvrzen závěr o nezbytném propojení kritéria zájmu dítěte a veřejného pořádku. Je však nanejvýš důležité zdůraznit, že zájem dítěte nelze taxativně definovat. Každé dítě je jedinečné a má individuální potřeby, které je nutné vzít v úvahu.

Ve vztahu k výkladu veřejného pořádku nelze v judikatuře spatřovat výrazný posun, neboť je doslovně přejímán z původního usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16.8.2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016, kde byl poprvé vysloven. V dohledné době se změna judikatury jeví

nereálnou. Z tohoto důvodu bylo v rámci kapitoly 5. alternativně pracováno s úvahou vtělení demonstrativního výčtu definičních kritérií veřejného pořádku vymezených E. Horníčkovou¹⁷⁰ přímo do § 792 OZ. Teze E. Horníčkové byly ověřeny v rámci kapitoly 3., přičemž byly shledány souladnými se závěry ESLP, ale i samotným smyslem a účelem daného ustanovení.

Nadto se ukázalo, že současná právní úprava popírání otcovství trpí dalšími výraznými nedostatky, které brání jejímu účinnému fungování. Tím nejpalčivějším z nich je absence popěrného práva dítěte, která v rámci evropských zemí představuje nežádoucí výjimku. V závěrečné kapitole jsem v této souvislosti představila úvahy *de lege ferenda* směřující k zefektivnění a zjednodušení procesu popírání otcovství. Tyto spočívají jednak v zakotvení popěrného práva dítěte, jednak putativního otce. Současnou ochranu práv putativních otců, ačkoli není v rozporu s judikaturou ESLP, považuji za nedostatečnou a neefektivní. Nejvhodnějším řešením se dle mého názoru, stejně jako u dítěte samotného, jeví přiznání popěrného práva i domnělým otcům.

Diplomová práce přispívá k ucelenému pochopení problematiky popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt a otevírá prostor pro další diskusi, výzkum a kritické zamyšlení nad danou oblastí práva, která stále není zcela vyčerpána.

¹⁷⁰ Viz podkapitola 3.2.2 této práce

Seznam použitých zdrojů

Právní předpisy, osnovy a důvodové zprávy

- Konsolidovaná důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb. [online]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>
- Pokyn obecné povahy nejvyšší státní zástupkyně ze dne 10. března 2008, č. 3/2008 [online]. Dostupné z: databáze ASPI.
- Pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce ze dne 5. listopadu 2003, č. 6/2003, o postupu státních zástupců při prošetřování předpokladů žaloby podle § 62 nebo § 62a zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona 91/1998 Sb. [online]. Dostupné z: databáze ASPI.
- Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte
- Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, ve znění pozměňujících protokolů
- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Vládní nařízení č. 180/1941 Sb., kterým se vydávají některé předpisy o sporech o rodový nebo pokrevní původ
- Zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních, ve znění zákona č. 99/1963 Sb.
- Zákon č. 292/2012 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění zákona č. 401/2012 Sb.
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Monografie a učebnice

- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Rodinné právo*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, 412 s.
- NOVOTNÝ, Petr a kol. *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. 2. vydání. Praha: Grada Publishing, 2017, 208 s.
- PSUTKA, Jindřich. *Péče o jmění nezletilého dítěte*. Praha: C. H. Beck, 2021, 496 s.
- ŠMÍD, Ondřej a kol. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, 232 s.
- VÝROST, Josef, SLAMĚNÍK, Ivan. *Aplikovaná sociální psychologie I*. Praha: Portál, 1998, 384 s.
- WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Nástroje řešení rodičovských konfliktů*. Praha: Leges, 2021, 336 s.

Komentáře

- HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. [online databáze]. 4. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, 586 s. Dostupné z: databáze beckonline.cz.
- HUSSEINI, Faisal. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. [online databáze]. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2021. Dostupné z: databáze beck-online.cz
- JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha II. Zvláštní řízení soudní* [online databáze]. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2023. Dostupné z: databáze ASPI.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář* [online databáze]. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020. 1256 s. Dostupné z: databáze beckonline.cz.
- MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013, 720 s.
- MELZER, Filip a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, 2064 s.
- SVOBODA, Karel a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář* [online databáze]. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2020, 1132 s. Dostupné z: databáze beck-online.cz
- ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I. (§ 1 až 654)*. 2. vydání [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2020, 1624 s. Dostupné z: databáze ASPI.

- ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II. (§ 655 až 975)*. 2. vydání [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2023, 856 s. Dostupné z: databáze ASPI.

Odborné články

- GROCHOVÁ, Martina. Přístup k rodičovství v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva. *Jurisprudence*. 2018, roč. 27, č. 3, s. 26-40.
- HORNÍČKOVÁ, Erika. K pojmu veřejného pořádku jako kritéria pro prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2017, roč. 12, č. 3, s. 187-206.
- HORNÍČKOVÁ, Erika. Veřejný pořádek a zájem dítěte v intencích ustanovení § 792 OZ. *Bulletin advokacie*. 2022, č. 1-2, s. 31-34.
- JÍŠOVÁ, Andrea. Návrh nejvyššího státního zástupce na popření otcovství v praxi (k diskusi). *Bulletin advokacie*. 2006, č. 11-12, s. 80-86.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. Popírání otcovství nejvyšším státním zástupcem a subjektivní „přirozená“ práva dítěte. *Bulletin advokacie*. 2007, č. 5, s. 32 an.
- MELZER, Filip. Dispozitivní a kogentní normy v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2013, č. 7, s. 253-260.
- SKÁCEL, Jindřich. Est mater semper certa? *Bulletin advokacie*, 2011, č. 6, s. 26.
- ŠÍNOVÁ, Renáta. K některým novinkám v právní úpravě určování a popírání rodičovství po 1. 1. 2014. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 12, s. 52-57.
- ŠTĚPÁNÍKOVÁ, Markéta, SMEJKALOVÁ, Terezie. Hledání jádra pojmu veřejný pořádek. *Právník*. 2022, roč. 161, č. 8, s. 753-773.

Judikatura

- Nález Ústavního soudu ze dne 15.11.2006, sp. zn. I. ÚS 310/05
- Nález Ústavního soudu ze dne 21.5.2019, sp. zn. II. ÚS 1741/18
- Nález Ústavního soudu ze dne 26.8.2010, sp. zn. III. ÚS 3007/2009
- Nález Ústavního soudu ze dne 8.7.2010, sp. zn. Pl. ÚS 15/09
- Nález Ústavního soudu ze dne 9.12.2014, sp. zn. II. ÚS 2964/12
- Rozhodnutí ESLP ze dne 19.10.1999, *Yildirim proti Rakousku*, č. 34308/96
- Rozsudek ESLP ze dne 10.10.2006, *Paulík proti Slovensku*, č. 10699/05
- Rozsudek ESLP ze dne 24.11.2005, *Shofman proti Rusku*, č. 74826/01

- Rozsudek ESLP ze dne 27.10.1994, *Kroon a ostatní proti Nizozemí*, č. 18535/91
- Rozsudek ESLP ze dne 28.11.1984, *Rasmussen proti Dánsku*, č. 9777/79
- Rozsudek ESLP ze dne 29.1.2019, *Mifsud proti Maltě*, č. stížnosti 62257/15
- Rozsudek ESLP ze dne 30.5.2006, *Tayfun Engin Çolak proti Turecku*, č. stížnosti 60176/00
- Rozsudek ESLP ze dne 7.2.2002, *Mikulić proti Chorvatsku*, č. 53176/99
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10.6.2020, sp. zn. 31 ICdo 36/2020
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14.7.2010, sp. zn. 21 Cdo 298/2010
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26.4.2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011
- Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 16.12.2016, sp. zn. 5 Co 2407/2016
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16.8.2018, sp. zn. 21 Cdo 1012/2016 (č. 95/2019 Sb. rozh. civ.)
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21.12.2022, sp. zn. 24 Cdo 2520/2022
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21.6.2022, sp. zn. 24 Cdo 1238/2022
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30.3.2021, sp. zn. 24 Cdo 3536/2020
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31.1.2018, sp. zn. 21 Cdo 5903/2016
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9.8.2021, sp. zn. 24 Cdo 1450/2021
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 18.11.1998, sp. zn. I. ÚS 430/98
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 23.6.2020, sp. zn. I. ÚS 1449/20
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 27.3.2008, sp. zn. IV. ÚS 2058/07
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 29.8.2007, sp. zn. II. ÚS 1944/07
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 3.5.2017, sp. zn. I. ÚS 475/17
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 30.1.2018, sp. zn. IV. ÚS 3740/17
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 9.10.2019, sp. zn. IV. ÚS 3203/19

Internetové zdroje

- HORNÍČKOVÁ, Erika. *Prominutí zmeškání lhůty pro popření otcovství ve světle zásady zájmu dítěte a veřejného pořádku* [online]. Olomouc, 2021, disertační práce, Univerzita Palackého, Právnická fakulta [cit. 28. 1. 2024]. Dostupné z: https://theses.cz/id/t7j1mw/DISERTACNI_PRACE_ERIKA_HORNICKOVA.pdf.

- KONÚPKA, Petr. *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva v oblasti vězeňství* [online]. Ochrance.cz, 2012, 12 s. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/Konference/Konference_2012/Konupka_Judikatura.pdf
- Výbor OSN pro práva dítěte. *Obecný komentář č. 14 k právu dítěte na uplatňování jeho nejlepšího zájmu jako předního hlediska* [online]. 2013 [cit. 2024-3-13]. Dostupné z: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPpRiCAqhKb7yhsqIkirKQZLK2M58RF%2F5F0vEAXPu5AtSWvliDPBvwUDNUfn%2FyTqF7YxZy%2Bkauw11KCIJiE%2BuI1sW0TSbyFK1MxqSP2oMlMyVrOBPKcB3Yl%2FMB>

Shrnutí

Diplomová práce pojednává o problematice prominutí zmeškání lhůty k podání návrhu na popření otcovství. Hlavním cílem práce byla interpretace neurčitých právních pojmů veřejný pořádek a zájem dítěte v intencích ustanovení § 792 občanského zákoníku a vymezení jejich vzájemného vztahu. Práce využívá kritickou analýzu právní úpravy a judikatury, doplněnou o metodu popisnou.

V první části práce je posuzován přínos změny koncepce popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt oproti předchozí právní úpravě. Podstatná část diplomové práce se zabývá analýzou výkladu kritéria veřejného pořádku zastávaného Nejvyšším soudem a právní doktrínou, přičemž je posuzován nesoulad mezi jednotlivými pohledy na tuto problematiku. Následně se zaměřuje na výklad kritéria zájmu dítěte a vzájemný vztah obou kritérií.

Práce taktéž zdůrazňuje nedostatky současné právní úpravy popírání otcovství. Na základě toho jsou navrženy úvahy *de lege ferenda*, které směřují k zefektivnění a zjednodušení procesu popírání otcovství. Tato diplomová práce přispívá k ucelenému pochopení problematiky popírání otcovství po uplynutí popěrných lhůt a otevírá prostor pro další diskusi a výzkum v této oblasti práva.

Diplomová práce vychází z právního stavu ke dni 1.1.2024.

Abstract

The thesis deals with the issue of waiving the delay in filing a petition to deny paternity. The main objective of the thesis was to interpret the vague legal concepts of public order and the interest of the child in the context of the provisions of Section 792 of the Civil Code and to define their mutual relationship. The thesis uses a critical analysis of legal regulation and case law, supplemented by the descriptive method.

In the first part of the thesis, the contribution of the change in the concept of denial of paternity after the expiry of the denial periods compared to the previous legislation is assessed. The substantial part of the thesis deals with the analysis of the interpretation of the public policy criterion advocated by the Supreme Court of the Czech Republic and legal doctrine, assessing the inconsistency between the different views on this issue. It then focuses on the interpretation of the best interests of the child criterion and the interrelationship between the two criteria.

The thesis also highlights the shortcomings of the current legal regulation on the denial of paternity. On this basis, *de lege ferenda* considerations are proposed, which aim to streamline and simplify the process of denying paternity. This thesis contributes to a comprehensive understanding of the issue of denial of paternity after the expiry of the denial periods and opens space for further discussion and research in this area of law.

The thesis is based on the legal situation as of the date 1.1.2024.

Klíčová slova

paternitní věci, otcovství, popírání otcovství, veřejný zájem, zájem dítěte, řízení o popření otcovství, lhůta k popření otcovství, prominutí zmeškání lhůty k popření otcovství

Keywords

paternity matters, paternity, denial of paternity, public order, interest of the child, legal proceeding for denial of paternity, time limit for denial of paternity, waiver of missing the time limit for denial of paternity